

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
ЖИТОМИРСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

МОРОЗ ЮЛІЯ ЮЗЕФІВНА

УДК 657.1:658 (043.3)

**БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК ТА АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
МОНІТОРИНГУ ЕКОНОМІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА**

Спеціальність 08.00.09 – бухгалтерський облік, аналіз та аудит
(за видами економічної діяльності)

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора економічних наук

Житомир – 2012

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі бухгалтерського обліку в Житомирському національному агроекологічному університеті Міністерства аграрної політики та продовольства України.

Науковий консультант: доктор економічних наук, професор
Малюга Наталія Михайлівна,
Національна академія статистики, обліку та аудиту,
завідувач кафедри теорії бухгалтерського обліку

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Герасимович Анатолій Михайлович,
Київський національний економічний університет
ім. Вадима Гетьмана, професор кафедри менеджменту
банківської діяльності

доктор економічних наук, професор, член-
кореспондент НААН
Жук Валерій Миколайович,
Національна академія аграрних наук України,
академік-секретар відділення аграрної економіки і
продовольства

доктор економічних наук, професор
Шевчук Володимир Олександрович,
Національна академія статистики, обліку та аудиту,
перший проректор, професор кафедри аудиту

Захист відбудеться “13” червня 2012 р. об 11⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 14.052.01 в Житомирському державному технологічному університеті за адресою: 10005, м. Житомир, вул. Черняхівського, 103, ауд. 248.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Житомирського державного технологічного університету за адресою: 10005, м. Житомир, вул. Черняхівського, 103.

Автореферат розісланий “12” травня 2012 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради, д.е.н., проф.

І.В. Замула

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Сучасний етап розвитку соціально-економічних відносин в Україні характеризується значною кількістю підприємств, які знаходяться в кризовому стані, що вимагає компетентних дій для управління ними. За даними статистики, у 2010 р. знос основних засобів, що використовувалися в господарській діяльності підприємств, становив 74,9 %; 42,7 % підприємств отримали збитки в сумі 141,3 млрд. грн. Отже, політика управління суб'єктами господарювання має бути спрямована на їх адаптацію до швидкоплинних змін в умовах глобалізації економіки, підвищення фінансової стійкості і конкурентоспроможності, прогнозування можливих ризиків діяльності. За таких умов зростає важливість побудови системи управління підприємством, націленої на зростання його економічного потенціалу за показниками доданої і ринкової вартості.

Система управління щодо створення та розвитку економічного потенціалу підприємства демонструє високу ефективність лише тоді, коли вона оперує своєчасною та достовірною обліково-аналітичною інформацією. Одним із елементів механізму інформаційного забезпечення управління є моніторинг, який дозволяє надати комплексну порівняльну оцінку економічного розвитку підприємства в динаміці. Роль моніторингу визначається тим, що він, використовуючи інформаційні ресурси бухгалтерського обліку та економічного аналізу, допомагає в розробці стратегії підприємства, налагодженні взаємодії з державною політикою, зміцненні економічного простору та захисті від ризиків.

Дослідження існуючого стану бухгалтерського обліку щодо забезпечення управління розвитком економічного потенціалу підприємства інформаційними ресурсами свідчить про обмеженість їх формування і використання для виявлення та оцінювання резервів зростання доданої вартості. Постає невідкладною розробка методологічних і організаційних засад обліково-аналітичної системи забезпечення моніторингу розвитку економічного потенціалу підприємства як засобу формування релевантної інформації для прийняття управлінських рішень.

Основою дослідження стали праці українських і зарубіжних вчених з проблем бухгалтерського обліку, аналізу, економічного потенціалу, доданої і ринкової вартості та моніторингу, зокрема, Л.І. Абалкіна, Г.Г. Аралбаєвої, І.О. Бланка, О.М. Брадула, Ф.Ф. Бутинця, Б.І. Валуєва, М.П. Войнаренка, В.К. Галіцина, А.М. Герасимовича, С.Ф. Голова, А.Г. Грязнової, З.В. Гуцайлюка, О.О. Жигунової, В.М. Жука, І.В. Замули, Є.В. Калюги, Л.М. Кіндрацької, Г.Г. Кірейцева, В.В. Ковальова, М.Д. Корінька, Р.О. Костирка, В.М. Костюченко, А.М. Кузьмінського, Є.В. Лапіна, Л.Г. Ловінської, Н.М. Малюги, М. Міллера, Ф. Модільяні, С.З. Мошенського, Є.В. Мниха, Л.В. Нападовської, О.В. Олійник, В.М. Пархоменка, О.А. Петрик, О.М. Петрука, І.І. Пилипенка, О.І. Пилипенка, Н.Л. Правдюк, М.В. Пугачової, М.С. Пушкаря, В.К. Савчука, В.В. Сопка, С.Г. Струмиліна, Г.М. Тарасюк, Н.М. Ткаченко, А.М. Турила, М.А. Федотової, П.Я. Хомина, Л.В. Чижевської, М.Г. Чумаченка, В.Г. Швеця, В.О. Шевчука, М.М. Шигун, В.А. Щербакова, Н.А. Щербакової.

Проте в них практично не висвітлюється проблематика адаптації інформаційних ресурсів бухгалтерського обліку до показників, що характеризують

економічний потенціал підприємства. Безпосередньо розвитку методології відображення в бухгалтерському обліку створеної доданої вартості підприємства та її аналізу через систему економічних показників досі не присвячено жодного монографічного дослідження. Відсутні наукові праці з комплексного дослідження проблем теорії, методології та практики формування інформаційних ресурсів бухгалтерського обліку для потреб моніторингу економічного потенціалу, що дозволило б підвищити результативність обліково-аналітичної системи в управлінні ринковою вартістю підприємств. Названі проблеми лише частково розглядалися при розробці окремих проблем бухгалтерського обліку, економічного аналізу і контролю в рамках концепції вартісно-орієнтованого управління діяльністю підприємства.

Відсутність комплексних досліджень, присвячених бухгалтерському обліку та аналітичному забезпеченню процесу моніторингу економічного потенціалу через систему доданої і ринкової вартості підприємства, визначило вибір теми дослідження, обумовило її актуальність, постановку мети і завдань.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана відповідно до плану науково-дослідних робіт за темами Житомирського національного агроекологічного університету: “Розробка та обґрунтування стратегічних напрямів і пріоритетів формування конкурентоспроможного аграрного сектору економіки Північно-Західного регіону України” (номер державної реєстрації 0110U002406) – запропоновано концептуальний підхід до оцінки економічного потенціалу підприємства за складовими створеної доданої вартості та обґрунтовано роль економічного потенціалу у формуванні конкурентоспроможності суб'єктів господарювання; “Розробка і обґрунтування механізмів облікової політики, моніторингу, діагностики і побудови рейтингів щодо діяльності господарюючих систем аграрного сектору економіки для оцінки їх конкурентоспроможності та інвестиційної привабливості” (номер державної реєстрації 0110U002194) – розроблено комплексну модель облікового відображення господарських операцій, пов'язаних з формуванням економічного потенціалу і ринкової вартості підприємства та створенням інформаційної бази для моніторингу їх складових; Житомирського державного технологічного університету за темою “Розробка методики інтегральної оцінки результатів економічної діяльності господарюючих систем” (номер державної реєстрації 0109U001875) – обґрунтовано механізм оцінки розвитку економічного потенціалу і ринкової вартості підприємства на основі організації моніторингу з використанням збалансованої системи показників пооб'єктного і комплексного функціонального факторного аналізу.

Дослідження спрямоване на забезпечення методичного супроводження постанови Кабінету Міністрів України від 16.11.2011 р. № 1186 щодо Порядку розроблення, проведення моніторингу та оцінки реалізації регіональних стратегій розвитку.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є постановка і вирішення наукової проблеми відсутності показника, який комплексно характеризує економічний потенціал підприємства, та нерозробленості підходів до його характеристики за допомогою обліково-аналітичної інформації з метою прийняття ефективних рішень щодо розвитку доданої та ринкової вартості суб'єкта

господарювання. Відповідно до сформульованої мети в дисертації поставлено наступні завдання:

- обґрунтувати необхідність дослідження порядку формування економічного потенціалу як інтегрального показника в обліковому процесі підприємства та його вплив на досягнення економічних і соціальних результатів;

- довести, що різні частини, сторони, площини, властивості економічного потенціалу підприємства поєднуються в інформаційній системі обліку в єдине ціле, повністю інтегруються в доданій вартості і ця обставина є достатньо наочною і об'єктивною;

- аргументувати місце облікової інформації в оцінці економічного потенціалу і ринкової вартості підприємства через елементи доданої вартості;

- розробити цілісну концепцію обліково-аналітичного забезпечення моніторингу економічного потенціалу підприємства, визначити його сутність, розвинути функції та типологію видів;

- ідентифікувати об'єкти економічного потенціалу підприємства в інформаційній системі бухгалтерського обліку;

- розробити підходи до побудови механізму систематичного розподілу вартості, яка амортизується, об'єктів необоротних активів на основі обґрунтованого порядку формування власних джерел на відтворення їх зносу;

- проаналізувати структуру витрат, що формують вартість робочої сили, та систематизувати їх для потреб оцінки економічного потенціалу на рахунках бухгалтерського обліку;

- надати пропозиції щодо відображення в бухгалтерському обліку податкових платежів, зважаючи на їх місце в системі управління підприємством;

- окреслити засади відображення фінансових результатів діяльності підприємства на рахунках бухгалтерського обліку та у звітності на основі обґрунтування природи їх виникнення;

- охарактеризувати сутність ринкової вартості підприємства та з'ясувати підходи до її оцінки і визначення місця в економічному потенціалі;

- розробити механізм формування інформації щодо ринкової вартості підприємства на рахунках бухгалтерського обліку;

- обґрунтувати комплексний підхід до відображення складових створеної доданої вартості в бухгалтерському обліку підприємства;

- розглянути організаційні основи обліково-аналітичного забезпечення моніторингу економічного потенціалу підприємства, які створюють ефективну інформаційну систему для управління доданою і ринковою вартістю;

- розвинути процедури оцінки активів і зобов'язань підприємства за справедливою вартістю;

- розглянути механізм формування інформаційних ресурсів щодо економічного потенціалу відповідно до обов'язкових структурних елементів моніторингу;

- розробити підхід до оцінювання якості показників та ефективності використання інформаційних ресурсів бухгалтерського обліку для моніторингу економічного потенціалу підприємства;

– розкрити практичний інструментарій пооб’єктного і комплексного аналізу економічного потенціалу і ринкової вартості підприємства;

– побудувати збалансовану систему показників на основі інформаційних ресурсів бухгалтерського обліку для оцінки економічного потенціалу підприємства за створеною доданою вартістю;

– обґрунтувати підходи до аналізу ринкової вартості підприємства шляхом використання інформації рахунків бухгалтерського обліку та показників фінансової звітності.

Об’єктом дослідження є процес відображення складових економічного потенціалу підприємства в бухгалтерському обліку та аналітичного забезпечення їх моніторингу.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних, методологічних, організаційних і практичних проблем бухгалтерського обліку та аналітичного забезпечення процесу моніторингу економічного потенціалу підприємства.

Робоча гіпотеза дослідження ґрунтується на припущенні, що розробка концепції створення кількісного показника, що характеризує економічний потенціал, та забезпечення його управління інформаційними ресурсами бухгалтерського обліку і аналізу через моніторинг створить умови для зростання ринкової вартості підприємства.

Методи дослідження. Теоретико-методологічною основою дисертації є сукупність принципів, способів наукового пізнання, загальнонаукових і спеціальних методів дослідження. Для досягнення мети та вирішення поставлених завдань використано такі методи: теоретичне узагальнення, наукова абстракція, системний аналіз – для подальшого розвитку теоретичних засад та дослідження проблем організації бухгалтерського обліку економічного потенціалу підприємства; аналіз і синтез, індукція та дедукція, системний підхід – для дослідження структури доданої вартості підприємства та особливостей її елементів при формуванні та використанні економічного потенціалу й оцінці ринкової вартості підприємства; морфологічний аналіз – для узагальнення теоретичних підходів до визначення сутності, змісту, понятійно-категоріального апарату предмета дослідження; формалізація – для розробки методичного забезпечення оцінки економічного потенціалу, справедливої та ринкової вартості підприємства; статистичного, фінансового й економічного аналізу – для розробки методичних засад пооб’єктного і комплексного аналізу економічного потенціалу; порівняльний – при дослідженні нормативно-правового забезпечення бухгалтерського обліку й аналітичного забезпечення процесу моніторингу розвитку економічного потенціалу підприємства; моделювання, класифікація – для розробки методичних засад і систематизації інформаційного забезпечення аналізу економічного потенціалу та групування його складових; графічний – для наочного зображення і схематичного представлення теоретичного та практичного матеріалу дисертаційного дослідження.

Інформаційну базу дослідження становлять наукові джерела (монографії, наукові статті, матеріали науково-практичних конференцій і семінарів); офіційні документи (законодавчі та нормативні документи з питань організації та ведення бухгалтерського обліку, організації моніторингу, формування складових доданої

вартості, міжнародні стандарти бухгалтерського обліку і фінансової звітності); інформаційні матеріали Державної служби статистики України, Державної податкової служби України; оприлюднені дані офіційної звітності суб'єктів господарювання, що розміщені Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку; офіційні публікації міжнародних і національних аналітичних організацій; Інтернет-ресурси; розробки здобувача.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у розв'язанні комплексу теоретичних, методологічних та організаційних проблем обліково-аналітичного забезпечення процесу моніторингу економічного потенціалу з метою адаптації інформаційних ресурсів для прийняття управлінських рішень до сучасних вимог ведення господарської діяльності і соціального захисту працюючих на основі створення інвестиційно-інноваційної моделі розвитку підприємства. Найбільш вагомими результатами, які характеризують наукову новизну дисертації та особистий внесок автора, полягають у наступному:

вперше:

– науково обґрунтовано підхід до ідентифікації змісту економічного потенціалу через інформаційні ресурси бухгалтерського обліку як системного явища, що характеризує можливість підприємства виконувати свою суспільну місію щодо задоволення потреб власників, персоналу і держави, природа яких пов'язана зі створенням та функціонуванням об'єктів господарської діяльності. Доведено, що вихідною базою формування економічного потенціалу підприємства, яка дозволяє визначити його структурні показники та забезпечити їх повноту, об'єктивність і достовірність, своєчасність доведення до користувачів, є елементи створеної доданої вартості, які включають розподілену амортизаційну вартість необоротних активів, доходи працівників, витрати на соціальні заходи, податкові платежі, чистий фінансовий результат, зміну корисності і безповоротні надходження активів, приріст вартості ділової репутації підприємства;

– запропоновано концепцію комплексного відображення складових доданої вартості в системі бухгалтерського обліку в частині ідентифікації об'єктів, визначення фактів господарського життя, які впливають на формування економічного потенціалу підприємства та методів їх оцінки, розроблення системи бухгалтерських рахунків та порядку фіксування на них інформації, відображення показників у фінансовій звітності, що сприятиме інформаційному забезпеченню суб'єктів господарювання з метою використання в системі управління економічним потенціалом підприємства;

– обґрунтовано механізм використання інформаційних ресурсів бухгалтерського обліку для моніторингу, адаптований до економічного потенціалу підприємства, як планомірного науково-організованого процесу формування цілісної системи інформації для реалізації управлінням функцій планування, організації, мотивації та контролювання з метою досягнення найбільшої величини створеної доданої вартості і найефективнішої структури її елементів;

– сформовано методологічні положення до аналітичного забезпечення моніторингу економічного потенціалу підприємства на основі сукупності підходів до оцінки створення, використання і розвитку об'єктів доданої вартості із

застосуванням адаптованих до інформаційних ресурсів бухгалтерського обліку пооб'єктних та комплексних моделей економічного аналізу, спрямованих на розширення превентивної та діагностичної цілей системи управління та розробку заходів щодо запобігання ризикам привабливого формування ринкової вартості підприємства. Доведено, що ділова репутація, як складова економічного потенціалу підприємства, – це синергетичний результат взаємодії внутрішнього і зовнішнього середовища, що формується в зонах контакту підприємства та суспільства на основі реалізації спільних для них стратегій, а управління діловою репутацією є складним і неперервним процесом, що залежить від ефективності управління, адекватності прийнятих рішень, організації роботи з персоналом, відносин з постачальниками, покупцями і державою;

удосконалено:

– зміст показників інформаційної бази формування економічного потенціалу за складовими доданої вартості на основі модифікації даних бухгалтерського обліку, фінансової, статистичної та податкової звітності, що дозволило поліпшити адекватність відбиття в показниках явищ і процесів господарської діяльності;

– порядок документального забезпечення розподілу амортизаційної вартості об'єктів необоротних активів відповідно до облікової політики підприємства та відображення амортизації за створеними об'єктами господарської діяльності;

– принципи, методи і процедури в частині розподілу амортизаційної вартості, що забезпечує усунення значної кількості умовних розрахунків та використання спрощених підходів до облікового процесу формування власних джерел для інвестиційної діяльності, оптимізує процес відтворення необоротних активів та створює умови для справедливого розподілу доданої вартості і сталого розвитку економічного потенціалу підприємства;

– організаційне забезпечення моніторингу інформаційними ресурсами бухгалтерського обліку з метою управління економічним потенціалом підприємства в частині розробки його структурних етапів: створення моделі дослідження, збору, опрацювання і аналізу даних, оцінювання та прогнозування результатів, формування альтернативних управлінських рішень, використання інформаційних ресурсів у системі контролю підприємства;

– методологічне забезпечення інформаційної системи, яка створюється в бухгалтерському обліку для потреб управління витратами підприємства на робочу силу на основі запропонованого інструментарію їх розподілу за видами доходів працівників з фонду оплати праці, виплатами, що формуються поза фондом оплати праці, складовими єдиного внеску на загальнообов'язкове страхування та податками, пов'язаними з формуванням, використанням і розвитком людського капіталу;

– науково-методичні положення бухгалтерського обліку податкових платежів відповідно до сутності податків як інструменту розподілу доходів, що дозволить уникнути їх впливу на виробничу собівартість об'єктів господарської діяльності та створить умови для забезпечення контролю за їх нарахуванням;

– теоретико-методичні положення щодо відображення в обліку фінансових результатів шляхом розмежування господарських операцій відповідно до видів

діяльності та участі їх у формуванні вартості підприємства, що чітко сформує складові економічного потенціалу відповідно до їхньої економічної сутності, природи виникнення та джерел покриття;

– формат звіту про фінансові результати підприємства в частині доповнення його показниками, що характеризують формування складових доданої вартості з позицій забезпечення інтересів зовнішніх і внутрішніх користувачів аналітичною інформацією;

набули подальшого розвитку:

– підходи до класифікації інформаційних ресурсів бухгалтерського обліку в частині моніторингу економічного потенціалу шляхом виділення нових класифікаційних ознак, що сприятиме систематизації та конкретизації його змісту, а також комплексному розумінню сутності процесу моніторингу як самостійного виду аналітичних досліджень в системі управління економічним потенціалом підприємства;

– обґрунтування теоретичних засад узгодження величини фінансового результату, визначеного за правилами і вимогами Податкового кодексу України і бухгалтерського обліку, без розрахунку податкових різниць. Це дозволить усунути протиріччя в трактуванні понять доходів, витрат і прибутку різними законодавчими та контролюючими органами;

– процедури формування справедливої вартості активів і зобов'язань в системі бухгалтерського обліку залежно від характеристики об'єктів, що забезпечить достовірність визнання їх первісної, залишкової та чистої вартості;

– трактування, економічний зміст і методичні підходи до оцінки ринкової вартості підприємства за сумою чистих активів у справедливій оцінці, вартості корисності об'єктів на позабалансових рахунках і ділової репутації як категорії, яка повинна бути розміщена в балансі підприємства;

– порядок оцінювання розвитку зіставних показників, які характеризують економічний потенціал підприємства за динамічною траєкторією: минулий період, поточний період, прогноз (план), норматив (еталон). Це дозволить інтерпретувати рівень розвитку привабливості діяльності підприємства та розробляти сценарії управлінських рішень;

– система оцінки ефективності використання інформаційних ресурсів бухгалтерського обліку для моніторингу економічного потенціалу підприємства через здатність її забезпечити процес управління, співвідношення результатів і витрат, своєчасне виявлення ризиків господарської діяльності;

– показники для пооб'єктного аналізу елементів, що формують економічний потенціал підприємства в частині оцінки ефективності формування доданої вартості, ділової активності персоналу, податкового навантаження, формування фінансового результату, співвідношень показників моделі створення доданої вартості. Це дасть можливість підвищити змістовність аналітичної інформації та ефективність управління доданою і ринковою вартістю підприємства;

– комплексні функціональні факторні моделі оцінки ефективності формування та використання економічного потенціалу з узагальненням трансформацій запропонованих показників у розрахунки темпів розвитку підприємства,

рентабельності чистих активів за адаптованою методикою DuPont, окупності авансованих фінансових ресурсів і економічної безпеки діяльності підприємства, факторного аналізу доданої вартості. Це дозволить визначити місце окремих факторів у формуванні економічного потенціалу підприємства;

– методологічні положення аналітико-діагностичного інструментарію в частині процедур комплексної оцінки економічного потенціалу підприємства та формування його ринкової вартості.

Практичне значення одержаних результатів. Основні положення та пропозиції, обґрунтовані за результатами дослідження, доведено до рівня практичних розробок, які апробовані в діяльності вітчизняних підприємств, органів державної влади та використовуються в навчальному процесі, а саме:

– рекомендації щодо формування інформаційних ресурсів за елементами економічного потенціалу в системі бухгалтерського обліку і фінансової звітності підприємства, виявлення можливих резервів зростання показників регіонального розвитку та розробки їх інвестиційно-інноваційної політики, визначення пріоритетів в розподілі доданої вартості, прийняття ефективних управлінських рішень в сфері поживлення підприємницької діяльності та зростання ринкової вартості підприємств (Головне управління економіки Житомирської обласної державної адміністрації, довідка № 01/1039 від 29.06.2011 р.);

– рекомендації щодо методики оцінки та відображення в обліку комерційних активів підприємства; механізму відображення на рахунках бухгалтерського обліку складових доданої вартості; організації моніторингу економічного потенціалу за створеною в обліку інформацією; мультиплікативних і функціональних моделей оцінки формування економічного потенціалу (ПАТ "Житомирський маслозавод", довідка № 1221 від 12.05.2011 р.);

– рекомендації щодо обробки інформаційних ресурсів статистичної звітності в сфері формування елементів доданої вартості підприємств та їх моніторингу (Головне управління статистики у Житомирській області Державного комітету статистики України, довідка № 01-04/27 від 24.06.2011 р.);

– рекомендації щодо використання розроблених форм первинних документів для обліку амортизаційних відрахувань та оцінки економічного потенціалу за ф. 50-сг "Основні показники діяльності сільськогосподарських підприємств" (Головне управління агропромислового розвитку Житомирської обласної державної адміністрації, довідка № 106/2-2 від 18.01.2011 р.);

– організація моніторингу економічного потенціалу суб'єктів господарювання з метою оцінки об'єктів оподаткування; контроль за можливими порушеннями при формуванні податкових платежів; визначення податкового навантаження на суб'єкти господарювання; прогнозування обсягів та структури податкових надходжень до бюджетів; виявлення резервів формування податкового потенціалу платників податків шляхом аналітичного дослідження створеної доданої вартості на підприємстві (Державна податкова адміністрація у Житомирській області, довідка № 10863/10/26-009 від 23.05.2011 р.);

– підходи щодо організації бухгалтерського та податкового обліку складових доданої вартості підприємства, відображення їх у фінансовій, статистичній та

податковій звітності, організації їх аналітичного дослідження, моніторингу та аудиту, які реалізовані в навчальному процесі та науковій діяльності вищих навчальних закладів (Житомирський національний агроекологічний університет, акт про впровадження № 1920 від 30.11.2011 р.; Житомирський державний технологічний університет, довідка № 44-45/1758 від 14.11.2011 р.);

– методика комплексного аналізу використання потенціалу підприємства, викладена в підручнику “Фінансовий аналіз” (лист Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України № 1/11-10916 від 22.11.11 р.);

– формування, облік та аналіз витрат на відтворення зносу необоротних активів, робочу силу, соціальні заходи та податкові платежі як складових доданої вартості підприємства, викладене в навчальному посібнику “Облік і аналіз витрат підприємства” (лист Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України № 1/11-11262 від 01.12.11 р.);

– використання інформаційних ресурсів обліку та звітності в процесі аудиту складових доданої вартості підприємства з метою оцінки господарської діяльності, викладене в навчальному посібнику “Аудит” (лист Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України № 1/11-414 від 13.01.12 р.).

Особистий внесок дисертанта. Усі наукові результати, що містяться в дисертації, отримані автором особисто. З наукових праць, виконаних автором у співавторстві, у роботі використані ті ідеї і пропозиції, що є результатом особистої праці здобувача. Внесок автора у праці, опубліковані у співавторстві, наведено у переліку основних публікацій за темою дисертації.

Апробація результатів дослідження. Основні результати дослідження, викладені в дисертації, доповідалися, обговорювалися та отримали позитивну оцінку на міжнародних та національних науково-практичних конференціях, що відображено в публікаціях [36-65].

Публікації. Основні положення дисертації викладено у 68 працях, у тому числі: 6 монографіях (2 – індивідуальні і 4 – у співавторстві); 29 статтях у фахових виданнях; 30 тезах і текстах виступів на конференціях; одному – підручнику з грифом МОНмолодьспорту України, 2 – навчальних посібниках з грифом МОНмолодьспорту України. Загальний обсяг публікацій, які належать особисто здобувачу, становить 102,63 друк. арк. Публікації повною мірою відображають основні результати дисертації.

Структура та обсяг дисертаційної роботи. Дисертація складається зі вступу, п’яти розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Основний зміст викладено на 398 сторінках комп’ютерного тексту. Дисертація містить 38 таблиць на 20 сторінках, 66 рисунків на 29 сторінках, 12 додатків, розміщених на 71 сторінці. Список використаних джерел налічує 435 найменувань і розміщений на 49 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми, розкрито значимість дослідження для розвитку науки і практики, викладено зв’язок роботи з науковими планами і програмами, сформульовано мету і завдання, які необхідно вирішити для досягнення поставленої мети, визначено об’єкт, предмет і методи дослідження,

розкрито наукову новизну та практичне значення одержаних результатів; вказано характер апробації й здійснені публікації за результатами дослідження, особистий внесок здобувача.

У першому розділі **“Теоретичні передумови використання інформаційних ресурсів бухгалтерського обліку в управлінні економічним потенціалом підприємства”** досліджено категоріальну сутність, зміст і склад економічного потенціалу, визначено його місце як інформаційної бази в управлінні підприємством, охарактеризовано обліковий процес його формування, використання та розвитку, встановлено структуру, доведено доцільність оцінки економічного потенціалу за показником доданої вартості; визначено місце і роль бухгалтерського обліку і аналізу в оцінці та моніторингу економічного потенціалу підприємства; досліджено теоретичні засади визначення сутності інформаційних ресурсів бухгалтерського обліку щодо моніторингу економічного потенціалу, розроблено його концепцію, узагальнено і розвинуто функції та визначено класифікаційні ознаки.

Проведене наукове дослідження в рамках визначення змісту економічного потенціалу за інформаційними ресурсами бухгалтерського обліку свідчить про складний системний характер цієї економічної категорії. Традиційно виділяють три підходи до її трактування: ресурсний, результативний та ресурсно-результативний. Зазначені підходи, хоча і мають право на існування, в повній мірі не відображають сутність економічного потенціалу. Не применшуючи значення ресурсів як базису формування економічного потенціалу підприємства, варто відзначити, що сама по собі їх наявність за даними бухгалтерського обліку не є гарантом досягнення будь-яких цілей. В якості результативних показників розвитку підприємства найчастіше визнаються обсяги створених об'єктів діяльності або отриманий прибуток через призму економічної доданої вартості (EVA), які в сучасних умовах вартісно-орієнтованого управління втрачають свою аналітичну цінність.

У результаті дослідження з'ясовано, що використання потенціалу ресурсів на рівні підприємства може вимірюватися агрегованим показником доданої вартості. Як узагальнюючий показник, додана вартість оцінює кінцевий результат господарювання підприємства, його економічний потенціал за певний проміжок часу, а по відношенню до ресурсного потенціалу щодо обсягів діяльності може слугувати критерієм ефективності використання ресурсів. Зростання доданої вартості має бути прийнято як основна критеріальна ознака розвитку економічного потенціалу і ринкової вартості підприємства.

Результати критичного аналізу фундаментальних теоретичних надбань та їх розвиток за допомогою нових гіпотез, постулатів і підходів стали основою розробки концептуального підходу щодо формування доданої вартості підприємства для оцінки економічного потенціалу підприємства в системі бухгалтерського обліку (рис. 1).

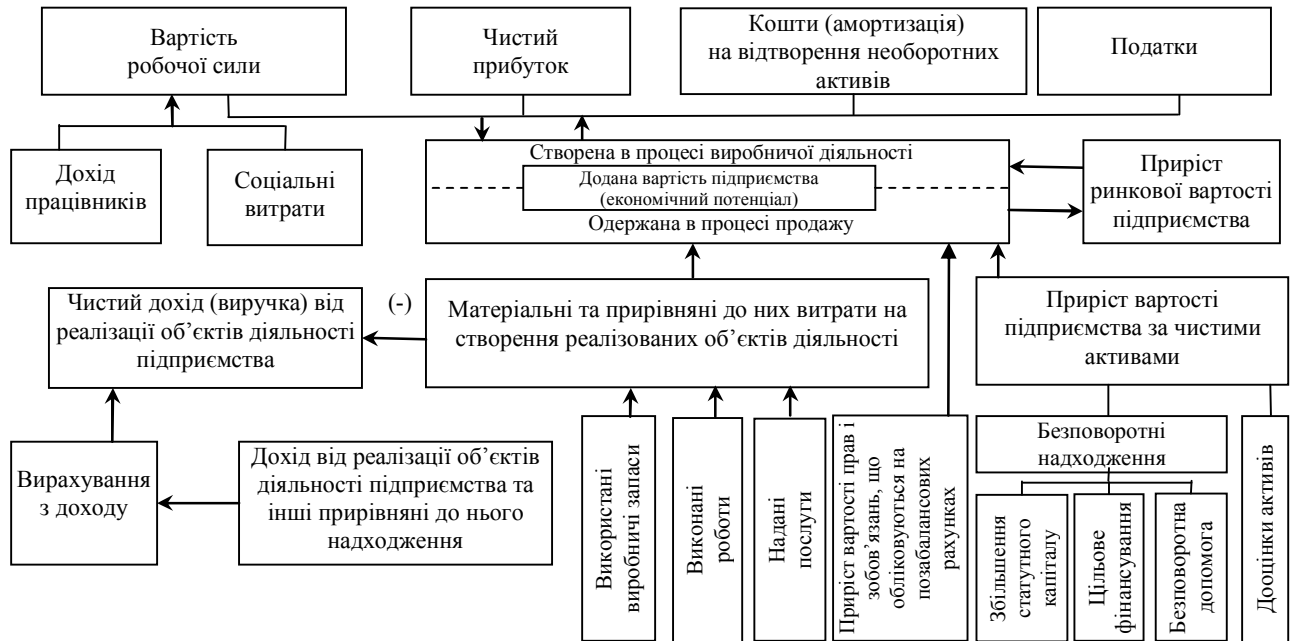

Рис. 1. Концептуальна модель формування доданої вартості для оцінки економічного потенціалу за інформаційними ресурсами бухгалтерського обліку підприємства

Для визначення доданої вартості як інтервального показника діяльності підприємства за інформаційними ресурсами бухгалтерського обліку запропоновано наступну модель розрахунку (1).

$$\begin{aligned}
 \text{ДВР} &= \text{ДОД} - \text{МВР} + \text{БНА} - \text{БВА} + \text{ПКА} - \text{УКА} + \text{ПВП} - \text{УВП} + \text{ПВД} - \text{УВД}; \\
 \text{ДСП} & \\
 \text{ДВС} &= \text{АНМ} + \text{ДПП} + \text{ВСП} + \text{ВОП} + \text{ЧПП} + \text{БНА} - \text{БВА} + \text{ПКА} - \text{ЗКА} + \text{ПВП} - \text{УВП} + \text{ПВД} - \text{УВД}; \\
 & \quad \text{ВРС} \quad \quad \quad \text{СПП} \\
 \text{ДРО} &= \text{ДОД} - \text{МВР}; \quad \text{ДПС} = \text{БНА} - \text{БВА} + \text{ПКА} - \text{ЗКА} + \text{ПВП} - \text{УВП} + \text{ПВД} - \text{УВД}; \\
 \text{ДСО} &= \text{АНМ} + \text{ДПП} + \text{ВСП} + \text{ВОП} + \text{ЧПП}.
 \end{aligned}
 \tag{1}$$

де ДВР – сукупна додана вартість підприємства за реалізованими об'єктами господарської діяльності; ДВС – додана вартість підприємства за створеними об'єктами господарської діяльності; ДОД – дохід від реалізації об'єктів господарської діяльності; МВР – матеріальні та прирівняні до них витрати в частині реалізованих об'єктів діяльності; БНА – безповоротні надходження активів; БВА – безоплатно використані активи; ПКА – приріст корисності активів; УКА – убуток корисності активів; ПВД – приріст вартості ділової репутації; УВД – убуток вартості ділової репутації; АНМ – розподілена амортизаційна вартість необоротних активів; ДПП – нараховані доходи персоналу підприємства; ВСП – поточні витрати і внески на соціальні потреби; ВОП – витрати на податки з діяльності підприємства; ЧПП – чистий прибуток підприємства; ПВП – приріст вартості прав та убуток зобов'язань, що обліковуються на позабалансових рахунках підприємства; УВП – убуток вартості та приріст зобов'язань, що обліковуються на позабалансових рахунках підприємства; ВРС – витрати на робочу силу підприємства; СПП – створений прибуток підприємства; ДСП – дохід для самофінансування підприємства; ДРО – додана вартість від реалізованих об'єктів діяльності; ДСО – додана вартість від створених об'єктів діяльності; ДПС – додана вартість, сформована поза процесами створення і реалізації об'єктів діяльності.

Доведено, що економічний потенціал підприємства є складною, динамічною, ієрархічною і, виходячи з характеру взаємозв'язків, стохастичною системою, яка складається з підсистем і елементів. Кожна із підсистем економічного потенціалу залежить від оптимального складу окремих видів економічних ресурсів, що залучаються у господарську діяльність, рівня організації процесу господарювання, ефективності системи управління.

Трансформація вітчизняної системи управління до світової практики, гармонізація бухгалтерського обліку з міжнародними стандартами фінансової звітності потребують комплексного підходу до організаційно-методологічного супроводження процесу формування економічного потенціалу підприємства. В таких умовах зростає роль інформаційних ресурсів бухгалтерського обліку та економічного аналізу для потреб моніторингу, який посідає особливе місце в забезпеченні управлінських структур інформацією про явища і процеси, що відбуваються на підприємстві.

Облікова система забезпечує можливість моделювання економічних процесів, які відбуваються на підприємстві при створенні економічного потенціалу, та їх результатів для прийняття управлінським персоналом відповідних рішень тактичного та стратегічного характеру, вибору оптимальної альтернативи розвитку господарської діяльності з урахуванням впливу на неї внутрішніх і зовнішніх факторів.

Компоненти організації обліково-аналітичного забезпечення моніторингу в системі управління економічним потенціалом підприємства наведено на рис. 2.

Роль обліково-аналітичної інформації для процесу моніторингу економічного потенціалу підприємства реалізується в системі управління через її функції. Проведені дослідження дозволили визначити функції інформаційної системи моніторингу економічного потенціалу підприємства в наступному складі: онтологічна, евристична, методологічна, системоутворююча, описова, оцінювальна, діагностична, пояснювальна, інструментальна, експертна, практично-прикладна, інформаційна, виховна, комунікативна, навчальна, контрольна, пошукова, прогностична. Це дозволило визначити місце інформаційних ресурсів в сфері пізнання здобутих знань про формування, використання і розвиток економічного потенціалу.

Необхідною умовою функціонування моніторингу як інформаційної системи, що використовує обліково-аналітичну інформацію, є її класифікація. Проведений в роботі аналіз існуючих класифікацій моніторингових систем дозволяє стверджувати, що вони розроблені з порушенням принципів однозначності класифікації та виділення однорідних взаємопов'язаних класів, що ускладнює їх використання. Виходячи з цього, пропонується здійснювати класифікацію інформаційної системи моніторингу економічного потенціалу підприємства за такими ознаками: користувачі інформаційних ресурсів; види управлінських функцій, процеси яких підтримуються; інтереси користувачів; тривалість використання інформаційних ресурсів; призначення інформації в системі управління; рівень управлінської системи щодо формування економічного потенціалу; класифікаційні ознаки суб'єктів господарювання; розмір суб'єктів господарювання; повнота вивчення господарських

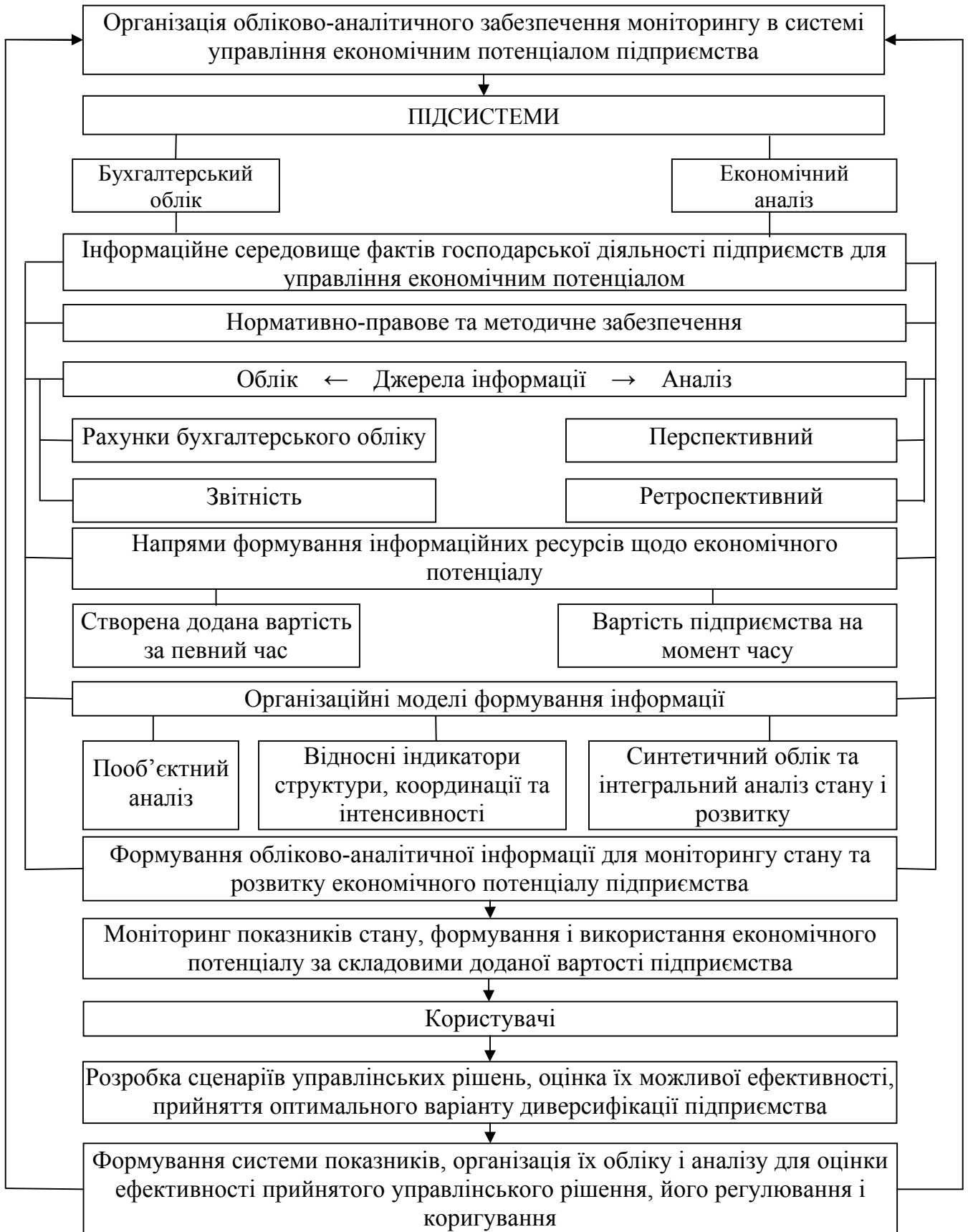

Рис. 2. Компоненти організації обліково-аналітичного забезпечення моніторингу економічного потенціалу в системі управління підприємством

операцій; рівень комп'ютеризації робіт для формування інформації; формування вихідних інформаційних ресурсів; організаційна система створення інформації; виконавці формування інформаційної системи; джерела формування інформації по відношенню до підприємства; результат використання інформаційних ресурсів; об'єкти, що характеризуються інформаційною системою; повнота охоплення об'єктів; форма створення інформаційної бази; механізм дії інформації; джерела формування показників.

Другий розділ **“Методологія обліку елементів економічного потенціалу в процесі функціонального розподілу доходів підприємства”** пов'язаний з обґрунтуванням методології бухгалтерського обліку доданої вартості в розрізі об'єктів, що виконують функцію відтворення необоротних активів відповідно до коштів розподіленої амортизаційної вартості, витрат на робочу силу та податкових платежів підприємства, розробкою напрямів удосконалення облікового процесу в частині відображення господарських операцій на бухгалтерських рахунках і формування виробничої собівартості створених об'єктів діяльності.

Використання системного підходу для дослідження економічного потенціалу за інформаційними ресурсами бухгалтерського обліку як доданої вартості, що охоплює множину елементів, дало можливість виділити об'єкти, які об'єднуються у систему за ознаками функціонального розподілу одержаних доходів. З огляду на виділені об'єкти обліку, у межах напрямів визначено механізми, за якими відстежуються стан і поведінка коштів від розподілу амортизаційної вартості необоротних активів, витрат, що формують вартість робочої сили, і податкові платежі.

На підставі аналізу теоретичних поглядів економістів доведено, що розподіл амортизаційної вартості необоротних активів повинен відображати фактичний знос окремих об'єктів. Водночас, сучасна бухгалтерська і податкова практика свідчить, що підприємства використовують проблемні механізми формування коштів на відтворення необоротних активів в частині оцінки їх зносу в процесі господарської діяльності, зокрема щодо трактування первісної вартості, переоцінки, витрат на поліпшення, формування вартісних, строкових і економічних критеріїв, ліквідаційної вартості, строків корисного використання, обґрунтування методів нарахування й розрахунків норм і сум амортизації, документування, відображення нарахованої амортизації на окремих аналітичних рахунках витрат і в звітності.

Обґрунтовано, що діюча система бланків первинних документів для розрахунку амортизації не дозволяє здійснювати розподіл амортизаційної вартості необоротних активів та відображати її за витратами в процесі створення об'єктів господарської діяльності. Для вирішення наявних проблем в умовах діючих положень Податкового кодексу України запропоновано систему розрахунків, яка забезпечується 7 формами первинних документів, що дозволять розподіляти амортизаційну вартість відповідно до вимог діючих методів амортизаційної політики будь-якого підприємства.

Правильність і достовірність даних про знос необоротних активів має підтверджуватися в процесі їх інвентаризації перед складанням річної бухгалтерської звітності.

У дисертації доведено, що підприємства для розподілу амортизаційної вартості повинні використовувати спрощений прямолінійний податковий підхід, який має

формуванню інвестиційний характер економічного потенціалу і забезпечувати інноваційне відтворення необоротних активів. Опосередковану інформацію за результатами інвентаризації зносу необоротних активів щодо недорахованої амортизації необхідно відображати за дебетом субрахунку “Відстрочені активи від недонарахування амортизації” рахунку 17 “Відстрочені активи” (запропонована назва), а перевищену суму нарахованої амортизації – кредитом субрахунку “Відстрочений знос необоротних активів” рахунку 54 “Відстрочені зобов’язання” (запропонована назва).

З метою удосконалення відображення в обліку розподіленої амортизаційної вартості обґрунтовано віднесення її до витрат періоду, які не включаються до виробничої собівартості (система direct costing), а розглядаються як витрати того періоду, в якому вони здійснені, що дозволить формувати прибуток типу EBITDA. Запропонований підхід дозволяє спростити процедури відображення розподіленої амортизаційної вартості на об’єкти діяльності підприємства, не порушуючи фундаментальних принципів та завдань бухгалтерського обліку, і коректно визначати загальний фінансовий результат. Доведено, що позабалансовий рахунок 09 “Амортизаційні відрахування” повинен мати залишок, який, в порівнянні з фактичним зносом необоротних активів, дозволить оцінити повноту або несвоєчасність їх відтворення, а також нецільове використання коштів, створених для заміни зношуваних активів.

Розвинуто соціальну функцію бухгалтерського обліку як таку, що забезпечує відображення вартості робочої сили та її впливу на формування економічного потенціалу підприємства. Запропоновано інформаційну систему бухгалтерського обліку, що забезпечує потреби управління витратами на робочу силу в складі доданої вартості, за наступними елементами: основна оплата праці; додаткова оплата праці; заохочувальні виплати; компенсаційні виплати; соціальні виплати; інвестиційні доходи; виплати, що формуються поза фондом оплати праці; витрати підприємства на соціальне страхування працівників; податки, що відносяться до витрат на робочу силу.

У зв’язку з цим, обґрунтовано формування інформаційних ресурсів щодо вартості робочої сили на окремих бухгалтерських рахунках, зокрема, щодо заохочувальних і компенсаційних виплат на рахунку 92 “Адміністративні витрати”; соціальних виплат, інвестиційних доходів та виплат, що формуються поза фондом оплати праці – на субрахунках рахунку 97 “Інші витрати”; податків, що відносяться до витрат на робочу силу – на спеціальному аналітичному рахунку, що буде забезпечувати управління податковими платежами підприємства.

Для створення системної інформаційної бази про податковий потенціал підприємства як складової доданої вартості пропонується всі податкові платежі визнавати витратами звітного періоду з використанням рахунку 98 “Податкові платежі” (запропонована назва), на якому доцільно виділити чотири субрахунки: “Податок на додану вартість”, “Податок на доходи працівників”, “Податок на прибуток”, “Податки на інші об’єкти та за спрощеною системою оподаткування”.

Щодо заборгованості підприємства за податковими зобов’язаннями, то вона повинна відображатися на рахунку 64 “Розрахунки за податками і платежами” в

розрізі двох субрахунків: “Загальнодержавні податки” і “Місцеві податки”. Це буде відповідати практичним вимогам Державної казначейської служби України і забезпечить моніторинг податкових платежів за видами бюджетів.

Варто переглянути потребу у формуванні відстрочених податкових активів і зобов’язань з метою їх перенесення з одного звітного періоду в інший. Такий підхід обґрунтований висновком, що кожний звітний період характеризується відповідними податковими господарськими операціями, доходами, витратами, прибутками, а отже, податками.

Сформована інформаційна система бухгалтерського обліку в частині елементів економічного потенціалу, що характеризують функціональний розподіл доходів, призначена для забезпечення моніторингу складових доданої вартості та розробки економічної політики підприємства і держави щодо відтворення необоротних активів, оплати праці і податкових платежів.

В третьому розділі **“Бухгалтерські концептуальні моделі обліку об’єктів економічного зростання підприємства”** запропоновано підходи до відображення в обліку об’єктів економічного зростання підприємства; розроблено методологічні засади формування інформаційних ресурсів щодо справедливої оцінки активів і зобов’язань та ринкової вартості підприємства; створено концептуальну комплексну облікову модель формування інформації про складові доданої вартості підприємства.

В сучасних умовах господарювання найважливішим критерієм успішної роботи підприємства та вагомою складовою створеної підприємством доданої вартості є прибуток. Критичне вивчення змісту фінансового результату, що відображається в бухгалтерському обліку України, дозволило встановити проблеми його формування із трьох джерел: результатів продажу об’єктів діяльності, первісного визнання та переоцінки активів. Доведено, що формування фінансових результатів не від продажу об’єктів діяльності є не тільки складним у застосуванні, але й безпідставно завищує (чи занижує) результати господарювання.

Результати переоцінки і первісного визнання активів, якщо в них існує потреба, доцільно включати до додаткового капіталу. Збільшення вартості активів буде збільшувати суму додаткового капіталу, а зниження – призведе до його зменшення. Останнє не впливатиме на фінансовий результат підприємства, але збільшуватиме його вартість і економічний потенціал.

Для вирішення цієї проблеми необхідно розмежувати господарські операції відповідно до участі їх в створенні результатів господарювання (рахунок 79 “Фінансові результати”) і вартості підприємства (рахунок 42 “Додатковий капітал”). У зв’язку з цим, при організації обліку фінансових результатів варто відокремити від формування прибутку (збитку) господарські операції щодо витрат і доходів, які виникають не в процесі створення об’єктів діяльності підприємства та їх продажу в поточному періоді.

Втілення розглянутих концептуальних засад не передбачає зміни створеної доданої вартості підприємства, однак чітко розмежує складові економічного потенціалу відповідно до їх сутності, природи виникнення та джерел покриття. Крім

того, частково будуть узгоджені показники фінансових результатів за бухгалтерським обліком і податковими розрахунками.

Для усунення неузгодженостей між потребами в інформації щодо видів діяльності та діючим порядком її формування на рахунку 79 “Фінансові результати” запропоновано наступний склад його субрахунків: “Результат основної діяльності”, “Результат іншої операційної діяльності”, “Результат фінансової діяльності”, “Результат інвестиційної діяльності”, “Результат надзвичайних подій”, “Фінансовий результат звітного періоду”. Для узагальнення інформації за вказаними субрахунками удосконалено фінансову звітність за формою 2 “Звіт про фінансові результати” в частині формування показників фінансових результатів. На основі цих пропозицій в системі бухгалтерських рахунків і фінансової звітності створено засади формування інформаційної бази про створений прибуток підприємства за видами діяльності і чистий прибуток власників після відчуження доходів в частині сплати податку на податковий прибуток.

Однією з проблем дослідження економічного потенціалу є визначення приросту справедливої вартості чистих активів підприємства і його ділової репутації як одержаної доданої вартості поза процесом створення (продажу) об’єктів господарської діяльності. Специфіка облікової роботи на підприємствах, що передбачає ряд припущень (принципів) та вимог і яка, крім того, знаходиться під впливом несприятливої макроекономічної ситуації з вираженими інфляційними процесами, зумовлює особливу актуальність пошуку нової парадигми формування справедливої вартості чистих активів. Усунення проблем щодо обліку активів в частині оцінки їх справедливої вартості забезпечить можливість наблизити методологію і практику обліку на підприємствах, дозволить надавати зацікавленим користувачам об’єктивну, повну й неупереджену інформацію щодо економічного потенціалу.

Однак, приведення балансової вартості у відповідність зі справедливою все ж не дозволяє здійснити реальну оцінку підприємства. Це пов’язано з тим, що наразі вартість підприємства і його економічний потенціал все більше залежать не від матеріальних чинників господарської діяльності, а від створених ними невідчутних активів.

Узагальнивши підходи до оцінки ринкової вартості підприємства, встановлено, що вона як моментний показник складається з чистих активів, корисності об’єктів на позабалансових рахунках та ділової репутації, які мають властивість змінюватися в динаміці відповідно до створення складових доданої вартості (2).

$$\left. \begin{aligned}
 \text{РВП} &= \text{ЧВП} + \text{УПЗ} + \text{ВДР}; \\
 \text{РВП} &= \text{БВЧ} + \text{ВСВ} - \text{ВСЗ} + \text{УПЗ} + \text{ВДР}, \\
 \text{ЧВП} &= \text{ЧСК} + \text{ДКП} + \text{РКП} + \text{НПЗ}; \\
 \text{ВСВ} &= \text{СВА} - \text{БВА}; \text{ВСЗ} = \text{СВЗ} - \text{БВЗ}; \\
 \text{УПЗ} &= \text{ВКО} + \text{ВКЗ} + \text{ВКП} + \text{ВКР} + \text{ВНА} - \text{ВНЗ} - \text{ВГН} + \text{ВГО} + \text{ВСА}; \\
 \text{ВДР} &= \text{РВП} - \text{БВЧ} - \text{ВСВ} + \text{ВСЗ} - \text{УПЗ},
 \end{aligned} \right\} (2)$$

де РВП – ринкова вартість підприємства; ЧВП – чиста вартість активів підприємства; ВДР – вартість ділової репутації підприємства; БВЧ – балансова вартість чистих активів; ВСВ – відхилення справедливої і балансової вартості активів підприємства; ВСЗ – відхилення справедливої і балансової вартості зобов’язань; УПЗ – вартість умовних прав і зобов’язань підприємства, що обліковуються на позабалансових рахунках; СВА – справедлива вартість

активів; БВА – балансова вартість активів; СВЗ – справедлива вартість зобов'язань; БВЗ – балансова вартість зобов'язань; ВКО – вартість корисності необоротних активів, отриманих підприємством на підставі договорів оперативної оренди (лізингу); ВКЗ – вартість корисності активів на відповідальному зберіганні; ВКП – вартість корисності контрактних зобов'язань з придбання активів; ВКР – вартість корисності контрактних зобов'язань з продажу активів; ВНА – вартість корисності непередбачених активів; ВНЗ – вартість корисності непередбачених зобов'язань; ВГН – вартість наданих гарантій і забезпечень; ВГО – вартість отриманих гарантій і зобов'язань; ВСА – вартість списаних активів; ЧСК – чиста вартість статутного (пайового) капіталу; ДКП – додатковий капітал підприємства; РКП – резервний капітал підприємства; НПЗ – нерозподілений прибуток (збиток) підприємства.

Динамічне формування інформаційної бази бухгалтерського обліку щодо ринкової вартості підприємства передбачає взаємопов'язане дослідження її приросту в структурі економічного потенціалу. На ринкову і додану вартість підприємства впливають не тільки справедлива оцінка активів щодо їх матеріальної форми, визначеної ролі в господарській діяльності, можливого економічного потенціалу, але й окремі фактори зовнішнього і внутрішнього середовища, зокрема: обмеження права власності; оформлення об'єктів активів в заставу; наявність об'єктів, що тимчасово не використовуються.

В дисертації запропоновано відображати ділову репутацію через об'єкти активів та капіталу. Для цього необхідно доповнити баланс підприємства додатковими статтями: в активі – комерційні активи, в пасиві – діловий капітал. Враховуючи вплив цих статей на вартість підприємства та величину його економічного потенціалу, доцільно також розшифровувати їх складові в Примітках до річної фінансової звітності.

Найважливішим питанням формування комплексної інформації про додану вартість є створення системи її накопичення на рахунках бухгалтерського обліку. Джерелом інформації про формування доданої вартості є господарські операції, відображені на бухгалтерських рахунках, і система показників фінансової, статистичної і податкової звітності.

Проведені дослідження достатності й адекватності положень нормативних документів щодо формування складових доданої вартості в системі діючих бухгалтерських рахунків свідчать про відсутність в них належного комплексного підходу до упорядкування необхідної інформації для оцінки економічного потенціалу підприємства.

Таку інформацію можливо одержати за господарськими операціями через рахунки класу 8 “Витрати за елементами”. Використання такого підходу передбачає необхідність наступних змін в діючій системі рахунків:

- зміну назви 8 класу рахунків “Витрати за елементами” на “Формування доданої вартості”;
- виділення окремого рахунку для кожної складової, що приймає участь у формуванні доданої вартості;
- здійснення перегрупування об'єктів обліку за елементами в межах новоутворених рахунків;
- виділення на кожному рахунку субрахунків та аналітичних рахунків, які б надавали інформацію в розрізі видів діяльності підприємства;

– доповнення форми звітності “Звіт про фінансові результати” розділом IV “Формування доданої вартості”.

Після впровадження наведених пропозицій до 8 класу рахунків “Формування доданої вартості” будуть належати 9 рахунків, 6 з яких будуть характеризувати створену додану вартість підприємством в процесі господарської діяльності, і 3 – поза процесом господарської діяльності.

Для розрахунку доданої вартості, створеної підприємством в процесі господарської діяльності використовуватимуться інформаційні ресурси рахунків 80 “Дохід підприємства”, 81 “Матеріальні та прирівняні до них витрати”, 82 “Розподіл амортизаційної вартості”, 83 “Доходи працівників”, 84 “Витрати на соціальні заходи”, 85 “Податкові платежі”, 86 “Чистий фінансовий результат”, а створеної доданої вартості поза процесом господарської діяльності – 87 “Зовнішні безповоротні надходження і використання активів”, 88 “Зміна корисності активів на балансових і позабалансових рахунках”, 89 “Приріст вартості ділової репутації підприємства”.

Рахунки цього класу призначені для узагальнення інформації про господарські операції, пов’язані з формуванням доданої вартості підприємства протягом звітного періоду. Інформація рахунків 82, 83 і 84 дає можливість розраховувати створену додану вартість кожним об’єктом господарської діяльності за елементами розподіленої амортизаційної вартості необоротних активів і витрат підприємства на робочу силу. В зв’язку з необхідністю формування інформації про елементи витрат щодо операційної діяльності для розділу II форми 2 фінансової звітності “Звіт про фінансові результати” передбачено використання даних бухгалтерських рахунків 81, 82, 83, 84, 85. Сучасна концепція управління актуалізує проблему визначення доданої вартості від реалізованих об’єктів діяльності, змістом якої є використання інформації рахунків 80 і 81 для виокремлення матеріальних та прирівняних до них витрат в частині їх участі у створеному доході, а також рахунків 82, 83, 84, 85 – при формуванні показників статистичної звітності за ф. 1-підприємство “Звіт про основні показники діяльності підприємства” щодо складу операційних витрат з реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг).

Для системного оцінювання діяльності підприємства щодо формування доданої вартості запропоновано використовувати інформацію за розробленою формою розділу IV “Формування доданої вартості” до Звіту про фінансові результати. Така інформація необхідна для управління підприємством, оскільки в процесі моніторингу забезпечує можливість визначення величини доданої вартості, що формується створеними і реалізованими об’єктами господарської діяльності, від зовнішніх факторів, окремих складових доданої вартості, порівняння економічного потенціалу в динаміці, з’ясування основних відносних показників щодо доходів і матеріальних та прирівняних до них витрат.

За умови впровадження запропонованих підходів відпадає необхідність у бухгалтерських рахунках для відображення господарських операцій щодо безповоротного надходження, використання і зміни корисності активів та з’являється можливість формування показників національних рахунків України безпосередньо за інформаційними ресурсами рахунків бухгалтерського обліку.

У четвертому розділі **“Організація використання інформаційних ресурсів бухгалтерського обліку в процесі моніторингу економічного потенціалу підприємства”** обґрунтовуються організаційні аспекти формування і використання інформаційних ресурсів бухгалтерського обліку і аналізу в процесі моніторингу економічного потенціалу, зокрема суб’єкти та етапи формування інформаційної бази, підходи до оцінки якісного рівня показників і ефективності обліково-аналітичного забезпечення моніторингу.

Умовою успішного забезпечення моніторингу економічного потенціалу підприємства інформаційними ресурсами є чітка організація бухгалтерського обліку і економічного аналізу доданої вартості. Створення інформаційних ресурсів здійснюється у взаємодії праці виконавців, технології обліково-аналітичного процесу і контролю за повнотою, об’єктивністю, достовірністю і своєчасністю формування показників.

В дисертації систематизовано підходи до формування інформаційних ресурсів різними суб’єктами моніторингових досліджень економічного потенціалу. У цьому аспекті визначено значення інформаційних ресурсів бухгалтерського обліку, що використовуються в процесі моніторингу для забезпечення діяльності органів державної податкової служби, здійснення фінансового моніторингу, оцінки програм регіонального розвитку, роботи державних і недержавних інформаційних агентств. Доведено ефективність використання інформаційних ресурсів бухгалтерського обліку для економічної розвідки (бізнес-розвідки, конкурентної розвідки) підприємства, що створює умови для безпеки його економічного потенціалу.

Виходячи зі змісту аналітичних процедур, процес інформаційного забезпечення моніторингу економічного потенціалу реалізується в системному підході, який слід розглядати як сукупність окремих етапів: формування інформаційної моделі дослідження; організація збору інформації про господарські явища та процеси, які створюють додану вартість на підприємстві; систематизація та обробка накопиченої інформації; аналітичні дослідження даних; оцінка результатів моніторингу показників; прогнозування розвитку економічного потенціалу; розробка сценаріїв для прийняття управлінських рішень.

Дослідження показали, що ефективність діяльності підприємства в значній мірі залежить від уміння оцінки рівня показників бухгалтерського обліку для моніторингу економічного потенціалу. Розроблено механізм ідентифікації діяльності господарюючих систем, що характеризує їх економічний потенціал на основі використання нормативних та фактичних параметрів показників. Виходячи з цього, показники, що характеризують динаміку явищ, можна оцінювати за такими рівнями: достатній та позитивний; достатній, але негативний; недостатній, але позитивний; недостатній та негативний.

Однією з центральних проблем створення інформаційних ресурсів для системи моніторингу є оцінка ефективності даного процесу. Виходячи з можливих ефектів від формування інформаційних ресурсів для здійснення моніторингу економічного потенціалу та витрат, що виникають в процесі їх одержання, виділено три підходи до оцінки ефективності обліково-аналітичного забезпечення моніторингових досліджень: здатності одержаної інформації до вирішення поставленої мети,

формування та вибір якої є відправним пунктом для створення доданої вартості; співвідношення результатів від використання інформації та витрат, що понесені на забезпечення показниками моніторингових досліджень; можливості інформації своєчасно виявляти та нейтралізувати ризики господарської діяльності.

Загальна ефективність інформаційного забезпечення моніторингу економічного потенціалу полягає в комплексній її оцінці за сукупністю наведених підходів. Залежно до отриманого результату від моніторингових досліджень економічного потенціалу підприємства виділено чотири варіанти можливих рівнів ефективності інформаційного забезпечення моніторингу: максимальна; середня; мінімальна; нульова.

Усе викладене вище дає підстави зробити висновок, що створення інформаційної бази бухгалтерського обліку і аналізу для оцінки економічного потенціалу через систему моніторингу заради формування системи показників не потрібно. Важливим є створення шляхів підвищення ефективності формування економічного потенціалу, які розробляються та впроваджуються за результатами використання інформаційних ресурсів бухгалтерського обліку в процесі моніторингу. Запропонований синергетичний підхід з використанням всіх можливих прийомів та підходів до оцінки ефективності створення системи показників бухгалтерського обліку для моніторингових досліджень дає можливість реально визначати їх вплив через управлінські рішення на господарську діяльність, формування та використання економічного потенціалу підприємства.

У п'ятому розділі **“Формування аналітичної інформації для моніторингу економічного потенціалу підприємства”** розвинуто методологічні положення аналізу для процесу моніторингу економічного потенціалу за оцінкою доданої і ринкової вартості підприємства; розроблено підходи до виявлення резервів інвестиційної привабливості діяльності суб'єктів господарювання за результатами аналітичних досліджень.

Реалізація об'єктно-орієнтованого підходу дозволила розробити концептуальні положення економічного аналізу елементів доданої вартості підприємства. Вони відрізняються предметною сферою, розмежуванням об'єктів, показників і критеріїв відповідно до запропонованих підходів, методичним забезпеченням в частині використання інформаційних ресурсів обліку і спеціальних методів аналізу, організаційним забезпеченням за етапами моніторингу та видами аналізу.

Запропонований підхід до аналізу економічного потенціалу за окремими об'єктами доданої вартості дозволяє в процесі моніторингу здійснювати оцінку ділової активності підприємства за такими напрямками: формування доходів працівників і витрат підприємства на робочу силу; створення доходів бюджетів; розподілу амортизаційної вартості для відтворення необоротних активів; одержання фінансового результату як загального ефекту, що забезпечує розвиток діяльності підприємства та потреби власників; формування приросту чистих активів і ринкової вартості підприємства.

У системі формування інформаційних ресурсів для моніторингу економічного потенціалу підприємства істотну роль відграє оцінка його загальної структури і динаміки (табл. 1).

*Оцінка економічного потенціалу підприємств України
за мультиплікаторами формування доданої вартості*

(млн. грн.)

Джерела доданої вартості	Роки				Відхилення		
	2006		2010		+, -	%	пунктів у структурі
	сума	%	сума	%			
Розподілена амортизаційна вартість необоротних активів	45045,2	9,6	90843,9	12,5	45798,7	101,7	2,9
Доходи працівників	84432,0	18,0	142795,0	19,7	58363	69,1	1,7
Витрати на соціальні заходи	37524,0	8,0	69978,8	9,6	32454,8	86,5	1,6
Чистий прибуток	46421,3	9,9	13906,1	1,9	-32515,2	-70,0	-8,0
Податкові платежі	125743,1	26,9	234447,7	32,3	108704,6	86,4	5,4
Приріст чистих активів	129576,0	27,6	174432,6	24,0	44856,6	34,6	-3,6
Економічний потенціал	468741,6	100,0	726404,1	100,0	257662,5	55,0	0,0

Розраховано автором за даними статистичних збірників щодо оприлюднених джерел доданої вартості підприємств [<http://www.ukrstat.gov.ua>]. Доходи працівників визначені в сумі виданих коштів.

Дослідженнями встановлено, що економічний потенціал підприємств України за показниками структури є фіскальним і малоефективним для власників, за динамікою – інвестиційно привабливим для бізнесу і робочої сили.

На підставі використання абсолютних величин складових, що формують додану вартість підприємства і його економічний потенціал, розраховуються відносні індикатори, що дозволяє визначати змістовне наповнення та здійснювати інтерпретацію ситуації щодо продуктивності праці, амортизаційного і податкового навантаження, рентабельності, інвестиційної привабливості підприємства. В роботі розроблена та представлена збалансована система відносних показників, що має комплексний підхід та всебічно характеризує створену додану вартість.

У процесі інформаційного забезпечення моніторингу економічного потенціалу підприємства виникає необхідність використання формалізованих методів згортання значної кількості аналітичних характеристик доданої вартості з метою переходу до порівняно невеликої кількості узагальнюючих (інтегральних) показників. Зокрема, в роботі адаптовано та рекомендовано до потреб формування інформаційних ресурсів для моніторингу економічного потенціалу інтегральні моделі DuPont, золотого правила економіки, рівня повернення (окупності) інвестицій, економічної безпеки підприємства, формування економічної доданої вартості (EVA). Зазначені моделі дозволяють виявити та кількісно виміряти вплив сукупності суттєвих факторів на економічний потенціал підприємства.

Запропонований інструментарій факторного аналізу одержаної доданої вартості від реалізації об'єктів діяльності підприємства дозволяє визначити інформацію про вплив на її величину цін, обсягів і асортименту продажу, рівня матеріальних та прівірняних до них витрат.

На формування економічного потенціалу має прямий вплив ринкова вартість підприємства (3).

$$ЕПП = РВП \times ПРП, \quad (3)$$

де ЕПП – економічний потенціал підприємства; РВП – ринкова вартість підприємства; ПРП – продуктивність використання потенціалу ресурсів, що є складовими ринкової вартості підприємства.

У ринковій вартості підприємства проявляються синергетичні закономірності, оскільки ринок є відкритою економічною системою, яка самоорганізується, з широкою мережею прямих і зворотних зв'язків між попитом і пропозицією, між постачальниками і споживачами та між підприємствами.

Загальна структура ринкової вартості підприємства наведена в табл. 2, результати аналізу якої свідчать про збільшення ринкової вартості підприємства та посилення його конкурентоспроможних позицій на ринку.

Таблиця 2

Оцінка ринкової вартості підприємства

(тис. грн.)

Джерела ринкової вартості підприємства	Роки				Відхилення		
	2009		2010		+, –	%	пунктів у структурі
	сума	%	сума	%			
Чисті активи за балансовою вартістю	172678	50,6	202903	49,9	30225	17,5	-0,7
Різниця між справедливою і балансовою вартістю чистих активів ¹	5218	1,5	7015	1,7	1797	34,4	0,2
Створена вартість від операцій з об'єктами на позабалансових рахунках ²	3597	1,1	5192	1,3	1595	44,3	0,2
Ділова репутація ³	159718	46,8	191518	47,1	31800	19,9	0,3
Ринкова вартість підприємства	341211	100,0	406628	100,0	65417	19,2	0,0

Джерело: розраховано автором за даними підприємства (код ЄДРПОУ 00182863) [<http://smida.gov.ua>] за методикою¹, викладеною в публікаціях [66], з урахування факторів ризику використання активів² і експертною оцінкою³ за участі власників акцій і потенційних покупців.

Зміст аналізу для моніторингу економічного потенціалу підприємства полягає в забезпеченні користувачів адаптованою для сприйняття, адекватною, детальною, всебічною та цілісною аналітичною інформацією про розвиток економічного потенціалу підприємства, отриманою на основі обробки, оцінки та інтерпретації окремих показників.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення і нове вирішення наукової проблеми відсутності показника, який комплексно характеризує економічний потенціал підприємства, та нерозробленості підходів до його характеристики за допомогою обліково-аналітичної інформації з метою прийняття ефективних рішень щодо розвитку доданої та ринкової вартості суб'єкта господарювання. Це дало змогу сформулювати висновки теоретичного, методологічного та організаційно-практичного характеру, які забезпечили вирішення завдань дослідження відповідно до поставленої мети.

1. Дослідження дозволили встановити, що теоретичні основи поняття “економічний потенціал підприємства” в контексті інформаційних ресурсів бухгалтерського обліку розглянуті недостатньо. Причина такого стану полягає в тому, що для економічного потенціалу характерні складність, багатоаспектність та відсутність концептуальних підходів до розрахунку. Як наслідок, у вітчизняній економічній літературі та законодавстві наявне безсистемне використання поняття “економічний потенціал” без подання його оцінки кількісним показником, який відображає відповідний факт вартісної характеристики результату господарської діяльності в системі інформаційних ресурсів бухгалтерського обліку. Найбільш повно економічний потенціал можна визначити показником через елементи доданої вартості, яка включає розподілену амортизаційну вартість необоротних активів, доходи працівників, витрати на соціальні заходи, податкові платежі, чистий фінансовий результат, зміну корисності і безповоротні надходження активів та приріст вартості ділової репутації підприємства.

2. На основі розгляду економічного потенціалу підприємства в частині елементів доданої вартості, виявлено негативні тенденції у її формуванні, зумовлені переважно використанням недосконалих методів управління та зростанням ризиків кризових явищ. Це вимагає організації обліково-аналітичної системи в управлінні економічним потенціалом, орієнтованої на запобігання загрозам ризиків. Доведено вплив процесу створення доданої вартості на формування теорії, методології та організації інформаційних ресурсів бухгалтерського обліку. Визначено, що бухгалтерська інформація є фактором впливу на прийняття управлінських рішень щодо подальшої організації ефективної діяльності та сприяє впорядкованості господарюючої системи. Наслідком належної організації та ведення бухгалтерського обліку об’єктів економічного потенціалу є підвищення довіри користувачів до оприлюдненої інформації та зменшення ймовірності банкрутства підприємства.

3. На основі критичного аналізу теорії та практики, а також існуючих концепцій дослідження економічних показників розроблено підходи до забезпечення інформаційними ресурсами бухгалтерського обліку і аналізу моніторингу економічного потенціалу як планомірного науково-організованого процесу формування цілісної системи інформації, який встановлює порядок її збору, опрацювання, аналізу, оцінювання і прогнозування з метою спостереження і подання результатів для планування розвитку і контролю реалізації стратегії підприємства та прийняття ефективних управлінських рішень. Визначено, що підставою для обліково-аналітичного забезпечення моніторингу є потреба в класифікації інформаційних ресурсів та обґрунтування їх функцій.

4. У результаті аналізу нормативних документів щодо розподілу амортизаційної вартості об’єктів необоротних активів та її впливу на відтворення ресурсів, що забезпечують створення економічного потенціалу підприємства, встановлено, що сума розрахованого зносу (амортизації) не враховує всіх факторів ринкових відносин, які впливають на зміну вартості об’єктів, а отже, відповідна інформація є приблизною. Звідси слідує її умовний характер, відсутність відповідальності за витрати при формуванні виробничої собівартості та використанні коштів на інвестиційну діяльність. Вирішення цієї проблеми перебуває у площині

застосування для розрахунку амортизації інвентаризації фактичного зносу об'єктів необоротних активів, використання в обліковому процесі рахунків “Відстрочені активи від недонарахування амортизації” і “Відстрочений знос необоротних активів” та спрощеного варіанту відображення нарахованої амортизації на рахунку формування фінансових результатів діяльності. Актуальним при цьому залишаються питання формування розрахунків амортизації необоротних активів, які можуть бути забезпечені запропонованими формами первинних документів.

5. Інформаційну систему бухгалтерського обліку для потреб управління витратами на робочу силу підприємства як складової доданої вартості необхідно створювати за такими елементами: основна оплата праці; додаткова оплата праці; заохочувальні виплати; компенсаційні виплати; соціальні виплати; інвестиційні доходи; виплати, що формуються поза фондом оплати праці; витрати підприємства на соціальне страхування працівників; податки, що відносяться до витрат на робочу силу. Головним критерієм для класифікації відповідних виплат як доходів фізичних осіб підприємства (крім того, що вони виплачуються працівнику) для відображення на рахунках бухгалтерського обліку має бути їх зв'язок із результатами діяльності особи.

6. Процес формування податкових платежів підприємства, який ґрунтується на правилах Податкового кодексу України і забезпечується обробкою та підготовкою інформації для потреб оподаткування в системі фінансового обліку, вимагає вирішення питань його організації та гармонізації з іншими підсистемами обліку. За таких умов для формування систематизованої інформації про нараховані податкові платежі як складової економічного потенціалу підприємства слід використовувати рахунок “Податкові платежі підприємства”, на якому доцільно виділити чотири субрахунки: “Податок на додану вартість”, “Податок на доходи працівників”, “Податок на прибуток”, “Податки на інші об'єкти та за спрощеною системою оподаткування”. Заборгованість підприємства за податковими зобов'язаннями доцільно відображати на рахунку “Розрахунки за податками і платежами” в розрізі двох субрахунків: “Загальнодержавні податки”; “Місцеві податки”. Аналітичний облік за субрахунками повинен забезпечувати розрахунки за видами податкових платежів.

7. Проблемною для реалізації на підприємствах України є методика визначення фінансового результату з трьох джерел: результатів продажу об'єктів діяльності, первісного визнання та переоцінки активів. Доведено, що формування фінансових результатів не від продажу об'єктів діяльності є не тільки складним у застосуванні, але й безпідставно завищує (чи занижує) результати господарювання. Формування доходів і витрат, що виникають поза процесом реалізації, в складі додаткового капіталу чітко розмежовує джерела економічного потенціалу відповідно до їх сутності та природи виникнення. Обґрунтовано теоретичні засади узгодження величини фінансового результату, визначеного за правилами і вимогами Податкового кодексу України і бухгалтерського обліку без розрахунку податкових різниць.

8. Сучасні вимоги до обачності, достовірності та ринкової адаптивності облікової інформації не в повній мірі задовольняються оцінкою активів підприємства за первісною (переоціненою) або залишковою (балансовою) вартістю.

Вирішення цієї проблеми перебуває в площині більш широкого застосування справедливої вартості для оцінки об'єктів фінансового обліку та визначенні ринкової корисності окремих складових активів. Сучасні засоби обробки облікової інформації дозволяють вирішувати ці питання досить оперативно та без суттєвого збільшення витрат підприємства. Наразі ринкова вартість підприємства і його економічний потенціал все більше залежать від створених ним невідчутних активів у вигляді ділової репутації. З огляду на це, створено модель ринкової вартості підприємства як суми чистих активів за справедливою вартістю та ділової репутації в оцінці об'єктів комерційних активів.

9. В умовах відсутності упорядкованого обліково-аналітичного забезпечення управління економічним потенціалом запропоновано комплексний підхід до розкриття інформації про створену (одержану) додану вартість підприємства з використанням рахунків класу 8 “Формування доданої вартості”. При розрахунку загальної величини доданої вартості підприємства її елементи (амортизація, доходи працівників, витрати на соціальні заходи і податкові платежі) визнаються у звітному періоді, в якому вони здійснені (нараховані), а чистий фінансовий результат, зміна корисності активів, безповоротні надходження і приріст вартості ділової репутації – за доходами і витратами того звітного періоду, в якому їх визнано. Розроблені методичні та організаційні підходи до формування доданої вартості на рахунках бухгалтерського обліку забезпечили удосконалення звітності про фінансові результати в частині оприлюднення показників про складові економічного потенціалу з позицій забезпечення інтересів зовнішніх і внутрішніх користувачів відповідною аналітичною інформацією.

10. Умовою успішного використання обліково-аналітичної інформації при проведенні моніторингу економічного потенціалу підприємства є чітка організація, як система раціональних, скоординованих дій відповідно до визначеної мети, бухгалтерського обліку та економічного аналізу. Розроблено механізм формування інформаційних ресурсів щодо економічного потенціалу відповідно до обов'язкових структурних елементів моніторингу: 1) створення моделі дослідження; 2) збір даних; 3) опрацювання даних; 4) аналіз даних; 5) оцінка результатів моніторингу показників; 6) прогнозування розвитку економічного потенціалу; 7) розробка сценаріїв управлінських рішень. Для результативності моніторингу розвитку економічного потенціалу необхідне відповідне методологічне, організаційне, інформаційно-комунікаційне, технічне, кадрове та наукове забезпечення.

11. На роль обліково-аналітичної інформації для моніторингу економічного потенціалу в прийнятті ефективних управлінських рішень впливає якість нормативних параметрів показників, формування фактичних величин даних про діяльність підприємства, виконання робіт персоналом, що забезпечують організацію моніторингу. Головний акцент в системі оцінки показників моніторингу має бути зроблений на вдосконалення механізму інтерпретації факторів, що впливають на процес створення доданої та ринкової вартості підприємства.

12. Ефективність системи моніторингу створення доданої вартості за обліково-аналітичною інформацією може бути виміряна за трьома критеріями: ступенем досягнення мети підприємства; вартісною оцінкою в цілому економічного

потенціалу підприємства та окремими його складовими; швидкістю й своєчасністю ідентифікації та попередження ризиків господарської діяльності. Це дасть змогу визначити суспільну користь інформаційних ресурсів бухгалтерського обліку у зростанні економічного потенціалу підприємства та продуктивність витрат на моніторингові дослідження.

13. Важливим процесом, здатним забезпечувати формування інформації для моніторингу щодо обґрунтування стану і розвитку економічного потенціалу підприємства, є аналіз інформаційних ресурсів бухгалтерського обліку. Запропонований підхід до пооб'єктного аналізу економічного потенціалу передбачає два напрями: 1) комплексний аналіз окремих елементів доданої вартості (динаміка, структура, вплив факторів); 2) аналіз, спрямований на розрахунок і оцінку відносних індикаторів, які дозволяють визначити змістовне наповнення та здійснювати інтерпретацію ситуації за показниками координації щодо співвідношень і пропорцій між окремими складовими доданої вартості.

14. У процесі моніторингу економічного потенціалу підприємства виникає необхідність використання формалізованих методів згортання значної кількості аналітичних характеристик з метою переходу до порівняно невеликої кількості узагальнюючих (інтегральних) показників. Для вітчизняної практики аналізу економічного потенціалу виокремлено і адаптовано інтегральні (комплексні) моделі: DuPont; золотого правила економіки; впливу факторів на формування доданої вартості; рівня окупності авансованих фінансових ресурсів; рівня економічної безпеки господарської діяльності; багатофакторної мультиплікативної оцінки рентабельності власного капіталу; оцінки кредитного ризику та прогнозування динаміки показників діяльності позичальника; ймовірності банкрутства; системи нормованих показників оцінки фінансового стану підприємства; показників економічної доданої вартості (EVA). Запропонований інструментарій факторного аналізу одержаної доданої вартості від реалізації об'єктів діяльності підприємства дозволяє формувати інформацію про вплив на її величину цін, обсягів і асортименту продажу, рівня матеріальних і прирівняних до них витрат.

15. Методичні засади аналізу економічного потенціалу розвинуто в напрямі дослідження загальної величини і приросту ринкової вартості підприємства. Використання запропонованого аналітичного інструментарію та структурно-ієрархічної моделі комплексної оцінки ринкової вартості дозволяє здійснювати діагностику фінансової стійкості та рейтингове оцінювання підприємств залежно від потреб користувачів. Ринкову вартість підприємства слід вивчати як певний досягнутий рівень ресурсів для формування економічного потенціалу, що характеризує розвиток господарюючої системи (моментна величина) та з позицій її подальшого зростання, для чого необхідні відповідні ресурси та умови (динамічна величина).

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографії:

1. Методологія наукових досліджень в парадигмі синергетики: монографія / [Є.І. Ходаківський, В.К. Данилко, Ю.С. Цал-Цалко та ін.]; за ред. Є.І. Ходаківського. – Житомир: ЖДТУ, 2009. – 340 с. (загальний обсяг 19,6 друк.

арк., індивідуально автора 1,2 друк. арк.: розкрито теоретичні елементи синергетичного підходу до аналізу економічних показників господарської діяльності підприємства).

2. Стратегія розвитку і реалізації потенціалу АПК: монографія. – Житомир: ЖОО ГО “Спілка економістів України”, 2008. – 392 с. (загальний обсяг 16,3 друк. арк., індивідуально автора 0,81 друк. арк.: розроблено пропозиції щодо оцінки ефективності управління об’єктами майнового потенціалу підприємства).

3. Цал-Цалко Ю.С. Стан і розвиток економічного потенціалу аграрного та промислового секторів національного господарства України: монографія / Ю.С. Цал-Цалко, О.Г. Денисюк, Ю.Ю. Мороз. – Житомир: ЖОО ГО “Спілка економістів України”, 2009. – 218 с. (загальний обсяг 12,67 друк. арк., індивідуально автора 4,22 друк. арк.: здійснено аналіз економічного потенціалу ресурсів аграрного сектору економіки України).

4. Мороз Ю.Ю. Моніторинг економічного потенціалу підприємства: теорія, методологія, організація: монографія / Ю.Ю. Мороз. – Житомир: ФОП Кузьмін Дн.Л., 2010. – 326 с. (23,27 друк. арк.).

5. Мороз Ю.Ю. Обліково-інформаційна система моніторингу економічного потенціалу підприємства: монографія / Ю.Ю. Мороз. – Житомир: ПП “Рута”, 2011. – 352 с. (23,67 друк. арк.).

6. Синергетика: методологія ефектів: монографія / за ред. Є.І. Ходаківського. – Житомир: Вид-во “Житомирський національний агроекологічний університет”, 2012. – 624 с. (загальний обсяг 36,27 друк. арк., індивідуально автора 1,12 друк. арк.: розглянуто сутність економічного потенціалу як синергетичної категорії).

Статті у наукових фахових виданнях:

7. Мороз Ю.Ю. Проблеми формування економічних показників в статистиці операційних витрат сільськогосподарських підприємств / Ю.Ю. Мороз // Вісник Житомирського державного технологічного університету / Серія: Економічні науки. – 2006. – № 3 (37). – С. 238-243 (0,39 друк. арк.).

8. Мороз Ю.Ю. Рейтингові системи в контексті реформування управління підприємствами / Ю.Ю. Мороз // Проблеми статистики: зб. наук. праць Науково-технічного комплексу статистичних досліджень Держкомстату України. – К.: ДП “Інформаційно – аналітичне агентство”, 2007. – Вип. 8. – С. 200-204 (0,34 друк. арк.).

9. Мороз Ю.Ю. Статистична оцінка ефективності споживання основного капіталу в сільському і лісовому господарстві та мисливстві / Ю.Ю. Мороз // Прикладна статистика: проблеми теорії та практики: зб. наук. праць. – К.: ДП “Інформаційно-аналітичне агентство”, 2007. – Вип. 1. – С. 173-179 (0,36 друк. арк.).

10. Мороз Ю.Ю. Статистичне дослідження придатності основних засобів / Ю.С. Цал-Цалко, Ю.Ю. Мороз, В.П. Мороз // Статистика України. – 2007. – № 3 (38). – С. 18-25 (загальний обсяг 0,62 друк. арк., індивідуально автора 0,22 друк. арк.: розкрито елементи облікової політики підприємства, які впливають на показники відтворення потенціалу основних засобів).

11. Мороз Ю.Ю. Статистичне забезпечення управлінням збалансованістю розвитку підприємств у сільському господарстві / Ю.Ю. Мороз // Статистика України. – 2008. – № 1. – С. 40-45 (0,52 друк. арк.).

12. Мороз Ю.Ю. Методологічні питання статистичного вивчення стану основних засобів сільського господарства / Ю.Ю. Мороз // Вісник національного університету водного господарства та природокористування. Ч. 4 / Серія: Економіка. – 2008. – Вип. 4 (44). – С. 382-395 (0,56 друк. арк.).

13. Мороз Ю.Ю. Стратегічне дослідження регіонального розвитку сільського і лісового господарства та мисливства / Ю.Ю. Мороз // Вісник Житомирського державного технологічного університету / Серія: Економічні науки. – 2008. – № 3 (45). – С. 328-336 (0,52 друк. арк.).

14. Мороз Ю.Ю. Статистична оцінка ефективності розвитку сільського і лісового господарства та мисливства за показниками національних рахунків / Ю.Ю. Мороз // Вісник Житомирського державного технологічного університету / Серія: Економічні науки. – 2008. – № 1 (43). – С. 273-279 (0,40 друк. арк.).

15. Мороз Ю.Ю. Статистична оцінка інноваційної діяльності в сільському господарстві, мисливстві та пов'язаних з ними послуг / Ю.Ю. Мороз // Прикладна статистика: проблеми теорії та практики: зб. наук. праць. – К.: ДП “Інформаційно-аналітичне агентство”, 2008. – Вип. 3. – С. 351-358 (0,32 друк. арк.).

16. Мороз Ю.Ю. Побудова організаційної моделі моніторингу фінансової безпеки сільськогосподарських підприємств / Ю.Ю. Мороз // Вісник Житомирського національного агроєкологічного університету. – 2009. – № 2 (25). – С. 242-250 (0,58 друк. арк.).

17. Мороз Ю.Ю. Моніторинг вартісного потенціалу сільськогосподарських підприємств / Ю.Ю. Мороз // Збірник наукових праць Подільського державного аграрно-технічного університету. Т. 2. – 2009. – Вип. 17. – С. 474-478 (0,44 друк. арк.).

18. Мороз Ю.Ю. Моніторинг фінансових ресурсів сільськогосподарських підприємств України / Ю.Ю. Мороз // Вісник Житомирського державного технологічного університету / Серія: Економічні науки. – 2009. – № 3 (49). – С. 246-249 (0,63 друк. арк.).

19. Мороз Ю.Ю. Використання інформаційних облікових технологій в сфері моніторингу / Ю.Ю. Мороз // Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу: міжнар. зб. наук. праць / Серія: Бухгалтерський облік, контроль і аналіз. – 2009. – № 3 (15). – С. 193-196 (0,29 друк. арк.).

20. Мороз Ю.Ю. Класифікація моніторингу в системі управління економічним потенціалом підприємства / Ю.Ю. Мороз // Прикладна статистика: проблеми теорії та практики: зб. наук. праць. – К.: ДП “Інформаційно-аналітичне агентство”, 2009. – Вип. 5. – С. 189-199 (0,44 друк. арк.).

21. Мороз Ю.Ю. Оцінка показників моніторингу економічного потенціалу сільськогосподарських підприємств в процесі прийняття управлінських рішень / Ю.Ю. Мороз // Вісник Запорізького національного університету / Серія: Економічні науки. – 2010. – № 1 (5). – С. 38-43 (0,42 друк. арк.).

22. Мороз Ю.Ю. Моніторинг концентрації сільськогосподарського виробництва / Ю.Ю. Мороз // Вісник Житомирського національного агроекологічного університету. Т. 2 / Серія: Економічні науки. – 2009. – № 2 (25). – С. 337-345 (0,52 друк. арк.).

23. Мороз Ю.Ю. Моніторинг спеціалізації сільськогосподарського виробництва / Ю.Ю. Мороз // Вісник Житомирського державного технологічного університету / Серія: Економічні науки. – 2010. – № 1 (51). – С. 194-199 (0,53 друк. арк.).

24. Мороз Ю.Ю. Обліковий аспект забезпечення якості інформаційної бази моніторингу розвитку сільськогосподарських підприємств / Ю.Ю. Мороз // Таврійський науковий вісник. – 2010. – Вип. 70. – С. 329-338 (0,60 друк. арк.).

25. Мороз Ю.Ю. Система показників для моніторингу рівня фінансової стійкості сільськогосподарських підприємств та їх облікове забезпечення / Ю.Ю. Мороз // Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу: міжнар. зб. наук. праць / Серія: Бухгалтерський облік, контроль і аналіз. – 2010. – Вип. 1. (16) – С. 138-149 (0,61 друк. арк.).

26. Мороз Ю.Ю. Система показників моніторингу інвестиційної активності сільськогосподарського підприємства та їх інформаційне забезпечення / Ю.Ю. Мороз // Вісник Житомирського національного агроекологічного університету. Т. 2 / Серія: Економічні науки. – 2010. – № 2 (26). – С. 262-271 (0,53 друк. арк.).

27. Мороз Ю.Ю. Моніторинг стану і розвитку амортизаційної політики в сільськогосподарських підприємствах України / Ю.Ю. Мороз // Вісник Житомирського державного технологічного університету / Серія: Економічні науки. – 2010. – № 2 (52). – С. 153-156 (0,55 друк. арк.).

28. Мороз Ю.Ю. Об'єкти моніторингу комерційних активів як складової економічного потенціалу підприємства / Ю.Ю. Мороз // Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу: міжнар. зб. наук. праць / Серія: Бухгалтерський облік, контроль і аналіз. – 2010. – № 2. – С. 225-231 (0,59 друк. арк.).

29. Мороз Ю.Ю. Моніторинг як інструмент бенчмаркінгу економічного потенціалу підприємств АПК / Ю.Ю. Мороз // Збірник наукових праць Вінницького національного аграрного університету. Т. 1 / Серія: Економічні науки. – 2010. – Вип. 5. – С. 210-214 (0,32 друк. арк.).

30. Мороз Ю.Ю. Моніторинг як інструмент стратегічного аналізу в процесі управління економічним потенціалом підприємств АПК / Ю.Ю. Мороз // Вісник Житомирського технологічного університету / Серія: Економічні науки. – 2010. – № 3 (53). – С. 270-274 (0,51 друк. арк.).

31. Мороз Ю.Ю. Принципи моніторингу господарської діяльності підприємств / Ю.Ю. Мороз // Прикладна статистика: проблеми теорії та практики: зб. наук. праць. – К.: ДП “Інформаційно-аналітичне агентство”, 2010. – Вип. 7. – С. 218-226 (0,43 друк. арк.).

32. Мороз Ю.Ю. Система показників моніторингу ефективності використання кредитних ресурсів в аграрних підприємствах та їх облікове забезпечення /

Ю.Ю. Мороз // Вісник Житомирського державного технологічного університету / Серія: Економічні науки. – 2010. – № 4 (54). – С. 333-337 (0,42 друк. арк.).

33. Мороз Ю.Ю. Облікове забезпечення амортизаційної політики в системі формування економічного потенціалу підприємств / Ю.Ю. Мороз // Вісник Житомирського державного технологічного університету / Серія: Економічні науки. – 2011. – № 2 (56). – С. 140-144 (0,75 друк. арк.).

34. Мороз Ю.Ю. Виплати підприємства, що не належать до фонду оплати праці: обліковий процес, система звітності та вплив на економічний потенціал / Ю.С. Цал-Цалко, Ю.Ю. Мороз // Вісник Житомирського державного технологічного університету. / Серія: Економічні науки. – 2011. – № 3 (57). – С. 181-185 (загальний обсяг 0,60 друк. арк., індивідуально автора 0,29 друк. арк.: розкрито основні положення обліку виплат підприємства, що не належать до фонду оплати праці, як складової економічного потенціалу).

35. Мороз Ю.Ю. Фонд доходів фізичних осіб підприємства: облікова політика, статистична звітність та вплив на вартість робочої сили / Ю.Ю. Мороз, Ю.С. Цал-Цалко // Вісник Житомирського державного технологічного університету / Серія: Економічні науки. – 2011. – № 4 (58). – С. 186-190 (загальний обсяг 0,68 друк. арк., індивідуально автора 0,34 друк. арк.: розкрито підходи до організації облікової політики у сфері відображення складових фонду доходів фізичних осіб).

Матеріали наукових конференцій:

36. Мороз Ю.Ю. До проблеми статистичного аналізу впливу факторів на динаміку податкових платежів / Ю.Ю. Мороз // Розвиток менеджменту в Україні: реалії, проблеми, перспективи: зб. тез доповідей наук.-практ. конф., 23 листопада 2004 р., м. Житомир / М-во освіти і науки України, Житом. держ. технол. ун-т. – Житомир: ЖДТУ, 2004. – С. 119-122 (0,13 друк. арк.).

37. Мороз Ю.Ю. До проблеми формування показників звіту про рух грошових коштів підприємства / Ю.Ю. Мороз // Формування стратегії розвитку регіонального АПК: матеріали міжфак. наук.-практ. конф. молодих вчених, магістрів та студентів, 12 травня 2005 р., м. Житомир / М-во аграрної політики України, Держ. агроєкол. ун-т. – Житомир: ДАУ, 2005. – С. 230-232 (0,19 друк. арк.).

38. Мороз Ю.Ю. Проблеми формування інформаційних ресурсів щодо основних засобів за показниками фінансової і статистичної звітності / Ю.Ю. Мороз // Система державної статистики в Україні: сучасний стан, проблеми, перспективи: зб. текстів доповідей на III наук.-практ. конф. з нагоди дня працівника статистики, 1-2 грудня 2005 р., м. Київ / Держкомстат України, Держ. акад. статистики, обліку та аудиту. – К.: Держкомстат України, ДАСОА, 2005. – С. 201-210 (0,31 друк. арк.).

39. Мороз Ю.Ю. Реалії та напрямки удосконалення документування праці та її оплати на сільськогосподарських підприємствах / Ю.Ю. Мороз // Формування стратегії розвитку регіонального АПК: матеріали другої міжфакультетської наук.-практ. конф. молодих вчених, магістрів та студентів, 11 травня 2006 р., м. Житомир / М-во аграрної політики України, Держ. агроєкол. ун-т. – Житомир: ДАУ, 2006. – С. 224-226 (0,25 друк. арк.).

40. Мороз Ю.Ю. Статистична оцінка нагромадження активів як фактора конкурентоспроможності економіки / Ю.С. Цал-Цалко, Ю.Ю. Мороз, В.П. Мороз // Комплексна статистична оцінка управлінської та господарської діяльності: зб. наук. праць, 24 травня 2006 р., м. Хмельницький / М-во освіти і науки України, Хмельницький ун-т управління та права. – Хмельницький: ХУУП, 2006. – С.33-37 (загальний обсяг 0,19 друк. арк., індивідуально автора 0,08 друк. арк.: проведено аналітичне дослідження формування активів як складової ринкової вартості підприємства).

41. Мороз Ю.Ю. Проблеми формування економічних показників у статистиці операційних витрат сільськогосподарських підприємств / Ю.Ю. Мороз// Теорія і методологія статистичного аналізу: зб. матеріалів міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 100-річчю від дня народж. Пасхвера Йосипа Сауловича, д.е.н., проф. кафедри статистики, 11-15 грудня 2006 р., м. Київ / М-во освіти і науки України, Київський нац. ек. ун-т ім. Вадима Гетьмана. – К: КНЕУ, 2006. – С. 255-263 (0,28 друк. арк.).

42. Мороз Ю.Ю. Функціональна роль статистики підприємств аграрного сектору економіки України / Ю.Ю. Мороз// Система державної статистики в Україні: сучасний стан, проблеми перспективи: зб. текстів доповідей на IV наук.-практ. конф. з нагоди дня працівника статистики, 4-5 грудня 2006 р., м. Київ / Держкомстат України, Держ. акад. статистики, обліку та аудиту. – К.: Держкомстат України, ДАСОА, 2006. – С. 198-206 (0,36 друк. арк.).

43. Мороз Ю.Ю. Галузеві аспекти оцінювання економічної ефективності споживання основного капіталу / Ю.Ю. Мороз // Система державної статистики в Україні: сучасний стан, проблеми перспективи: зб. текстів доповідей на V наук.-практ. конфер. з нагоди дня працівника статистики, 3-4 грудня 2007 р., м. Київ / Держкомстат України, Держ. акад. статистики, обліку та аудиту. – К.: Держкомстат України, ДАСОА, 2007. – С. 69-72 (0,12 друк. арк.).

44. Мороз Ю.Ю. Класифікація рейтингових систем для комплексної оцінки розвитку регіонів / Ю.Ю. Мороз // Статистична оцінка соціального розвитку: всеукр. наук.-практ. конфер., 17 травня 2007 р., м. Хмельницький / М-во освіти і науки України, Хмельницький ун-т управління та права. – Хмельницький: ХУУП, 2007. – С. 48-51 (0,14 друк. арк.).

45. Мороз Ю.Ю. Оцінка стану і ефективності використання основних засобів регіону / Ю.С. Цал-Цалко, Ю.Ю. Мороз, В.П. Мороз // Всеукр. конфер. присвячена 70 річчю Житомирщини, 25-27 вересня 2007 р., м. Житомир / М-во освіти і науки України, Житом. держ. ун-т ім. І. Франка. – Житомир : ЖДУ, 2007. – С. 216-220 (загальний обсяг 0,39 друк. арк., індивідуально автора 0,19 друк. арк.: проведено аналіз загального стану і ефективності використання основних засобів).

46. Мороз Ю.Ю. Оцінювання стану фермерських господарств за статистичними показниками розвитку / Ю.Ю. Мороз // Тези XXXIII наук.-практ. міжвуз. конфер., присвяч. Дню університету, 18-19 березня 2008 р., м. Житомир / М-во освіти і науки України, Житом. держ. технол. ун-т. – Житомир: ЖДТУ, 2008. – С. 102 (0,08 друк. арк.).

47. Мороз Ю.Ю. Статистичне забезпечення управління інноваційною діяльністю в сільському і лісовому господарстві та мисливстві / Ю.Ю. Мороз // Макроекономічне регулювання інвестиційних процесів та впровадження стратегії інновативно-інноваційного розвитку в Україні: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 23-24 жовтня 2008 р., м. Київ. Ч. 2. / Нац. акад. наук України, Рада по вивч. продуктивних сил України, ННЦ “Інститут аграрної економіки” УААН. – К.: РВПС України НАН України, 2008. – С. 90-93 (0,23 друк. арк.).

48. Мороз Ю.Ю. Статистична оцінка ефективності управління об’єктами майнового ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств / Ю.Ю. Мороз // Проблеми і механізми відтворення ресурсного потенціалу України в контексті Євроінтеграції: зб. доповідей на III Міжнар. наук.-практ. конфер., 9-10 жовтня 2008 р., м. Рівне / М-во освіти і науки України, Нац. ун-т водного господ. і природокористув. – Рівне: НУВГП, 2008. – С. 214-221 (0,62 друк. арк.).

49. Мороз Ю.Ю. Статистичне дослідження інноваційної діяльності / Ю.Ю. Мороз // Система державної статистики в Україні: сучасний стан, проблеми, перспективи: зб. тез виступів на VI Міжнар. наук.-практ. конфер. з нагоди Дня працівників статистики, 5-6 грудня 2008 р., м. Київ / Держкомстат України, Держ. акад. статистики, обліку та аудиту. – К.: Держкомстат України, ДАСОА, 2008. – С. 99-100 (0,1 друк. арк.).

50. Мороз Ю.Ю. Актуальні питання статистичного спостереження за інноваційною діяльністю в сільському господарстві / Ю.Ю. Мороз // Формування конкурентних переваг аграрної продукції в умовах глобалізації економіки: матеріали всеукр. наук.-практ. конфер. молодих вчених, 14-16 травня 2009 р., м. Житомир / М-во аграрної політики України, Житомир. нац. агроєколог. ун-т, Українська асоціація молодих фермерів. – Житомир: ПП “Рута”, 2009. – С. 99-101 (0,11 друк. арк.).

51. Мороз Ю.Ю. Статистична оцінка вартісного потенціалу сільськогосподарських підприємств / Ю.Ю. Мороз // Статистична оцінка соціально-економічного розвитку: зб. текстів доповідей за матеріалами всеукр. наук.-практ. конфер., 21 травня 2009 р., м. Хмельницький / М-во освіти і науки України, Хмельницький ун-т управління та права. – Хмельницький: ХУУП, 2009. – С. 111-114 (0,16 друк. арк.).

52. Мороз Ю.Ю. Статистична оцінка ефективності використання земельних ресурсів в сільськогосподарському виробництві / Ю.Ю. Мороз // Розвиток продуктивних сил України: від В.І. Вернадського до сьогодні: матеріали міжнар. наук. конфер., 20 березня 2009 р., м. Київ. Ч.3 / Нац. акад. наук України, Рада по вивч. продуктивних сил України. – К.: РВПС України НАН України, 2009. – С. 28-30 (0,24 друк. арк.).

53. Мороз Ю.Ю. Сучасні підходи до трактування статистики економіки при оцінюванні діяльності підприємств / Ю.Ю. Мороз // Тези XXXIV наук.-практ. міжвуз. конфер., присвяченої Дню університету, 16-18 березня 2009 р., м. Житомир. Т. 2 / М-во освіти і науки України, Житом. держ. технол. ун-т. – Житомир: ЖДТУ, 2009. – С. 73-74 (0,18 друк. арк.).

54. Мороз Ю.Ю. Моніторинг інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств України / Ю.Ю. Мороз // Інвестиційно-інноваційний розвиток економіки регіону: матеріали четвертого з'їзду Спілки економістів України та Міжнар. наук.-практ. конфер., 23 листопада 2010 р., м. Київ / Спілка економістів України. – К.: Спілка економістів України, 2010. – С. 360-370 (0,45 друк. арк.).

55. Мороз Ю.Ю. Моніторинг платоспроможності сільськогосподарських підприємств України / Ю.Ю. Мороз // Бухгалтерський облік, аналіз і контроль в системі корпоративного управління: розвиток інтелектуальних і технічних можливостей: тези та матеріали виступів V-ої міжнар. наук. конфер., 9-10 вересня 2009 р., м. Краматорськ-Житомир. Ч. 3. / Новокраматорський машинобудівний завод, М-во освіти і науки України, Житом. держ. технол. ун-т.– Краматорськ-Житомир: ЖДТУ, 2009. – С. 37-40 (0,21 друк. арк.).

56. Мороз Ю.Ю. Моніторинг концентрації сільськогосподарського виробництва / Ю.Ю. Мороз // Система державної статистики в Україні: сучасний стан, проблеми, перспективи: зб. тез виступів на VII Міжнар. наук.-практ. конфер. з нагоди Дня працівників статистики, 4-5 грудня 2009 р., м. Київ / Держкомстат України, Держ. акад. статистики, обліку та аудиту. – К.: Держкомстат України, ДАСОА, 2009. – С. 67-69 (0,47 друк. арк.).

57. Мороз Ю.Ю. Використання інформаційних облікових технологій в сфері моніторингу / Ю.Ю. Мороз // Інформаційні технології у змісті освіти та практичній діяльності фахівців з обліку та аудиту: проблеми методології та організації : тези доповідей наук.-практ. конфер., 18 лютого 2010 р., м. Київ / М-во освіти і науки України, Київ. нац. економ. ун-т ім. Вадима Гетьмана. – К.: КНЕУ, 2010. – С. 158-161 (0,15 друк. арк.).

58. Мороз Ю.Ю. Прибуток як основа моніторингу вартості сільськогосподарських підприємств / Ю.Ю. Мороз // Зимові читання, присвячені ідеям П.П.Німчинова та І.В. Малишева: зб. тез Восьмої всеукр. наук. конфер., присвяченої видатним вченим у галузі бухгалтерського обліку д.е.н., проф. І.В. Малишеву, д.е.н., проф. П.П. Німчинову, 24-25 лютого 2010 р., м. Житомир / М-во освіти і науки України, Житом. держ. технол. ун-т. – Житомир: ЖДТУ, 2010. – С. 133-135 (0,19 друк. арк.).

59. Мороз Ю.Ю. Моніторинг структурних зрушень складових витрат в собівартості сільськогосподарської продукції / Ю.Ю. Мороз // Тези XXXV наук.-практ. міжвуз. конфер., присвяченої Дню університету, 25-28 травня 2010 р., м. Житомир. Т.2 / М-во освіти і науки України, Житом. держ. технол. ун-т. – Житомир: ЖДТУ, 2010. – С. 68-69 (0,17 друк. арк.).

60. Мороз Ю.Ю. Функції моніторингу в процесі дослідження економічного потенціалу сільськогосподарських підприємств / Ю.Ю. Мороз // Проблеми бухгалтерського обліку в Україні: зб. тез і матеріалів наук.-практ. конфер., присвяченої дню бухгалтера, 20 червня 2010 р., м. Житомир / М-во освіти і науки України, Житом. держ. технол. ун-т. – Ж.:ЖДТУ, 2010. – С. 119-123 (0,28 друк. арк.).

61. Мороз Ю.Ю. Взаємодія моніторингу та бенчмаркінгу при вивченні економічного потенціалу підприємств / Ю.Ю. Мороз // Облік, контроль та аналіз на

підприємствах АПК: стан та перспективи розвитку: зб. тез доповідей міжнар. наук.-практ. конфер., 20-21 жовтня 2010 р., м. Вінниця / М-во освіти і науки України, М-во аграрної політики України, Вінницький нац. аграрний ун-т. – Вінниця: РВВ ВНАУ, 2010. – С. 57-58 (0,1 друк. арк.).

62. Мороз Ю.Ю. Система принципів моніторингу господарської діяльності підприємств / Ю.Ю. Мороз // Система державної статистики в Україні: сучасний стан, проблеми, перспективи: зб. тез виступів на VIII міжнар. наук.-практ. конфер. з нагоди дня працівників статистики, 3-4 грудня 2010 р., м. Київ / Держкомстат України, Держ. акад. статистики, обліку та аудиту. – К.: Держкомстат України, ДАСОА, 2010. – С. 83-86 (0,14 друк. арк.).

63. Мороз Ю.Ю. Інформаційне забезпечення моніторингу економічного потенціалу сільськогосподарських підприємства / Ю.Ю. Мороз // Формування системи механізмів облікового забезпечення господарської діяльності підприємства: зб. наук. статей студентів та викладачів каф. бух. обліку Житом. нац. агроекологічного ун-ту, присвяченої 40-річчю економ. факультету, 26 жовтня 2010 р., м. Житомир / М-во освіти і науки України, М-во аграрної політики України, Спілка економістів України, Житом. нац. агроекологічний ун-т, ЖОО ГО “Спілка економістів України”. Вип. 3. – Житомир: ЖНАЕУ, 2010. – С. 94-95 (0,12 друк. арк.).

64. Мороз Ю.Ю. Моніторинг доданої вартості сільськогосподарських підприємств / Ю.Ю. Мороз // Економічна стратегія розвитку підприємств: регіональні аспекти: тези міжвуз. наук.-практ. конфер., 4-5 листопада 2010 р., м. Житомир / М-во освіти і науки України, Житом. держ. технол. ун-т, Житом. нац. агроекологічний ун-т, Житом. держ. ун-т ім. І.Франка, Головне упр-ня економіки Житом. облдержадміністрації. – Житомир: ЖДТУ, 2010. – С. 76-77 (0,11 друк. арк.).

65. Мороз Ю.Ю. Моніторинг та оцінка підходів до консолідації потенціалу земельних ділянок в умовах ринку землі / А.С. Малиновський, Ю.С. Цал-Цалко, Ю.Ю. Мороз // Раціональне природокористування – важлива умова ноосферного розвитку України: матеріали V-го Пленуму Спілки економістів України та Всеукр. наук.-практ. конфер., 22-23 вересня 2011 р., м. Київ / Спілка економістів України. – К.: Спілка економістів України, 2011. – С. 116-125 (загальний обсяг 0,69 друк. арк., індивідуально автора 0,31 друк. арк.: розроблено підходи до моніторингу консолідації земельних ділянок в умовах ринку землі).

Підручники та навчальні посібники:

66. Цал-Цалко Ю.С. Фінансовий аналіз: підручник / Ю.С. Цал-Цалко, Ю.Ю. Мороз, Л.А. Суліменко. – Вид. 5-е, доповнене. – Житомир: ПП “Рута”, 2012. – 609 с. (загальний обсяг 42,9 друк. арк., індивідуально автора 15,9 друк. арк.: розкрито організацію фінансового аналізу формування, використання та розвитку економічного потенціалу та ринкової вартості підприємства).

67. Цал-Цалко Ю.С. Облік і аналіз витрат підприємства: навч. посіб. / Ю.С. Цал-Цалко, Ю.Ю. Мороз, Л.А. Суліменко. – Житомир: ПП “Рута”, 2012. – 425 с. (загальний обсяг 32,6 друк. арк., індивідуально автора 9,2 друк. арк.: розкрито формування, облік та аналіз витрат на відтворення зносу необоротних активів,

робочу силу, соціальні заходи та податкові платежі як складових доданої вартості підприємства).

68. Цал-Цалко Ю.С. Аудит: навч. посіб. / [Ю.С. Цал-Цалко, Ю.Ю. Мороз, Л.А. Суліменко та ін.]; під заг. ред. Ю.С. Цал-Цалко. – Житомир: ПП “Рута”, 2012. – 275 с. (загальний обсяг 19,5 друк. арк., індивідуально автора 3,25 друк. арк.: розкрито процедури дослідження і механізм використання інформаційних ресурсів обліку та звітності в процесі аудиту складових доданої вартості підприємства).

АНОТАЦІЯ

Мороз Ю Ю. Бухгалтерський облік та аналітичне забезпечення моніторингу економічного потенціалу підприємства. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.09 – бухгалтерський облік, аналіз та аудит (за видами економічної діяльності). – Житомирський національний агроекологічний університет Міністерства аграрної політики і продовольства України, Житомир, 2012.

З’ясовано, що економічний потенціал підприємства може вимірюватися через інформацію рахунків бухгалтерського обліку агрегованим показником доданої вартості, який охоплює доходи працівників, витрати на соціальне забезпечення, кошти амортизації на відтворення необоротних активів, податкові платежі, чистий прибуток, безповоротні надходження активів, зміни корисності активів за наявними об’єктами обліку на балансових і позабалансових рахунках та вартості ділової репутації.

На основі нової парадигми розроблено цілісну концепцію бухгалтерського обліку складових економічного потенціалу підприємства на рахунках класу 8 “Формування доданої вартості”, яка розкриває його методологічне та організаційне забезпечення і механізм її реалізації. Сформульовано методологічні положення пооб’єктного і комплексного аналізу складових доданої і ринкової вартості, що дозволяють визначати змістовне наповнення та здійснювати інтерпретацію ситуації щодо продуктивності праці, амортизаційного і податкового навантаження, рентабельності, інвестиційної привабливості підприємства.

Ключові слова: економічний потенціал підприємства, додана вартість, моніторинг, бухгалтерський облік, ринкова вартість підприємства, економічний аналіз, інформація про діяльність підприємства.

АННОТАЦИЯ

Мороз Ю Ю. Бухгалтерский учет и аналитическое обеспечение мониторинга экономического потенциала предприятия. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание научной степени доктора экономических наук по специальности 08.00.09 – бухгалтерский учет, анализ и аудит (по видам экономической деятельности). – Житомирский национальный агроэкологический университет Министерства аграрной политики и продовольствия Украины, Житомир, 2012.

Диссертационная работа направлена на решение научной проблемы несоответствия современным экономическим реалиям рынка теоретико-методологических положений формирования и анализа информационных ресурсов бухгалтерского учета с целью обеспечения процесса мониторинга экономического потенциала предприятия. Доказано, что экономический потенциал предприятия – это сложный, динамический, иерархический и, исходя из характера взаимосвязей, стохастический показатель, зависящий от отдельных видов ресурсов, привлеченных в хозяйственную деятельность.

Определено, что экономический потенциал на уровне предприятия может измеряться через информацию счетов бухгалтерского учета с помощью агрегированного показателя добавленной стоимости, состоящего с доходов работников, расходов на социальное обеспечение, средств на восстановление оборотных активов, налоговых платежей, чистой прибыли, безвозвратных поступлений активов, изменений полезности активов по имеющимся объектам учета на балансовых и внебалансовых счетах и стоимости деловой репутации.

Выявлены проблемы учета составляющих добавленной стоимости и определены предпосылки ликвидации условных расчетов при распределении амортизационной стоимости, совершенствования расходов на рабочую силу и отражения на счетах бухгалтерского учета налоговых платежей. Информационную систему бухгалтерского учета с целью управления расходами на рабочую силу необходимо создавать по элементам: основная заработная плата, дополнительная заработная плата, поощрительные выплаты, инвестиционные доходы, выплаты, формирующиеся вне фонда оплаты труда, выплаты предприятия на социальное страхование работников, налоги, относящиеся к затратам на рабочую силу.

Обосновано необходимость отражения внереализационных доходов в составе дополнительного капитала. Решение проблемы осмотрительности, достоверности и рыночной адаптивности учетной информации зависит от более широкого использования справедливой стоимости для оценивания активов. Создана модель рыночной стоимости предприятия как суммы чистых активов по справедливой стоимости и деловой репутации в оценке объектов коммерческих активов.

С учетом новой парадигмы разработана целостная концепция бухгалтерского учета составляющих экономического потенциала предприятия на счетах класса 8 “Формирование добавленной стоимости”, раскрывающая его методологическое и организационное обеспечение, а также механизм ее реализации. Сформулированы организационные основы учетно-аналитического обеспечения мониторинга экономического потенциала предприятия.

Условием успешного использования учетно-аналитической информации при проведении мониторинга экономического потенциала предприятия является четкая ее организация как системы рациональных, скоординированных действий в соответствии с определенной целью. Разработан механизм формирования информационных ресурсов по экономическому потенциалу в соответствии с обязательными структурными элементами мониторинга: 1) создание модели

исследования; 2) сбор данных; 3) обработка данных; 4) анализ данных; 5) оценка результатов мониторинга показателей; 6) прогнозирование развития экономического потенциала; 7) разработка сценариев управленческих решений. С целью обеспечения результативности мониторинга развития экономического потенциала необходимо соответствующее методологическое, организационное, информационно-коммуникационное, техническое, кадровое и научное обеспечение.

Для практики анализа экономического потенциала предприятия выделены и адаптированы интегральные (комплексные) модели: DuPont; золотого правила экономики; влияния факторов на формирование добавленной стоимости; уровня окупаемости авансированных финансовых ресурсов; уровня экономической безопасности хозяйственной деятельности; многофакторной мультипликативной оценки рентабельности собственного капитала; оценки кредитного риска и прогнозирования динамики показателей деятельности заемщика; вероятности банкротства; системы нормированных показателей оценки финансового состояния предприятия; показателей экономической добавленной стоимости (EVA). Предложенный инструментарий факторного анализа созданной добавленной стоимости от реализации объектов деятельности предприятия позволяет формировать информацию о влиянии на ее величину цен, объемов и ассортимента продаж, уровня материальных и приравненных к ним расходов.

Рыночную стоимость предприятия следует изучать как некий достигнутый уровень ресурсов для формирования экономического потенциала, характеризующий развитие хозяйствующей системы (моментная величина) и с позиций дальнейшего роста, для чего необходимы соответствующие ресурсы и условия (динамическая величина).

В рыночной стоимости предприятия проявляются синергетические закономерности, поскольку рынок это открытая экономическая система, которая самоорганизовывается, с сетью широких прямых и обратных связей между спросом и предложением, между поставщиками и подрядчиками и между предприятиями.

Сформулированы методологические положения объектного и комплексного анализа составляющих добавленной и рыночной стоимости, позволяющие определить содержательное наполнение и осуществлять интерпретацию ситуации о производительности труда, амортизационной и налоговой нагрузке, рентабельности, инвестиционной привлекательности предприятия.

Ключевые слова: экономический потенциал предприятия, добавленная стоимость, мониторинг, бухгалтерский учет, рыночная стоимость предприятия, экономический анализ, информация о деятельности предприятия.

ANNOTATION

Moroz Yu.Yu. Accounting and Analytical Support of the Monitoring of Company's Economic Potential. – Manuscript.

Thesis for obtaining the scientific degree of Doctor of Economic Sciences on specialty 08.00.09 – Accounting, Analysis and Auditing (by the types of economic activity). – Zhytomyr State Technological University of Ministry of Education and

Science, Youth and Sports of Ukraine, Zhytomyr, 2012.

It has been clarified that usage of potential of resources at the enterprise level can be measured through information of accounts by the aggregative indicator of added value, which includes employees' incomes, expenses for social security, depreciation cash for reproduction of long-term assets, tax payments, net profit, irrevocable incoming of assets, change of assets usefulness by the available accounting objects on balance and off-balance sheet accounts as well as value of business reputation.

On basis of the new paradigm the integral concept of accounting for constituents of company's economic potential on accounts of the eighth class "Formation of value added", which discloses its methodological and organizational support and the mechanism of its implementation, has been developed. Methodological statements of object oriented and complex analysis of constituents of added and market value, which allow to determine the content and interpret the situation concerning labor efficiency, depreciation and tax burden, profitability, investment attractiveness of a company, have been formulated.

Keywords: company's economic potential, value added, monitoring, accounting, company's market value, economic analysis, information about company's activity.

Підписано до друку 04.05.2012 р. Формат 60x84/16.
Ум. друк. арк. 1,9. Тираж 100 прим.
Замовлення № 20

ФОП Кузьмін Дн. Л. Свідоцтво про державну реєстрацію
№ 454561 від 16.10.2007 р.
10030, м. Житомир, вул. Київська, 47 кв. 13